

הארות בדרך לימוד נביא ירמיהו בכתה ז'

נמסר ע"י: המורה דבורה אליצור

הארות בדרך לימוד נביא ירמיהו בכתה ז'.

במקום הקדמה :

א. "הביאני אל בית היין, ודגלו עלי... " (שיה"ש). המדרש : בשעת מתן תורה. שאל הג"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל : מתן תורה ! המעמד הנאצל, הטהור והמקודש ביותר שידע עם-ישראל- וכי עליו אפשר להתבטא : "הביאני אל בית היין"? והשיב בסיפור :

מעשה היה במשגית, הג"ר יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, כשעברה הישיבה משנחאי לאמריקה. המשגית, בימים הראשונים, התבטא : "אינני מסוגל לשהות באמריקה, אני מוכרח לעלות לא"י". שאל תלמיד- "למדנו רבנו- הרב הרי מתגורר ליד בית המדרש, והרב, א"כ, נמצא או בבית או בישיבה, מה אכפת לו מה השפה המדוברת ברחוב, אם אנגלית או יפנית או עברית? והרי הרב לא נמצא ברחוב? השיב לו המשגית : "הינך יודע, שכדי להשתכר- צריך לשתות יין. יעמוד אדם לפני מאגר גדול של יין, ויביט בו מבקר עד ערב- לא ייהפך שיכור. אולם ישנה דרך נוספת להיות שכור- מבלי לשתות! אם יש יקב במעבה האדמה, שם נספגו כבר עשרות בשנים ריחות חריפים של יין, האויר מלא ריח נודף, ריח משכר- שם די להכנס ולהריח כדי להשתכר."

סיים המשגית : "אמריקה היא יקב של העולם-הזה, גם אם אכנס ואסתגר בביתי- הריח יגיע וישכר אותי, אני- מקומי בא"י!"

המשיך הג"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל- "הביאני אל בית היין"- שיכור לתורה! זהו כח הישיבות- ה"גת" שדורכים בה ענבים- לשכר את כל מי שנכנס בין כתליהן. מורה, מחנך – ככל שספוג הוא בינה של תורה, יין זקנים (נקי מכל זג, בר מכל חרצן..) – אזי גם מי שעדיין לא לגם מספיק ולא הכיל אל קרבו- יכול להיות שיכור רק מלעמוד במחיצתו- כמה מחייב הדבר את המלמד...

ב. "ואם תוציא יקר מזולל- כפי... " (ירמיהו ט"ו, י"ט)

אמרו ז"ל :

"זה מה שאמר הכתוב- מי יתן טהור מטמא-

כגון : אברהם- מתרח

חזקיהו- מאחז

ישראל – מאומות העולם

עולם הבא- מעולם הזה,

מי עשה כן? מי אמר כן? מי גזר כן? לא יחידו של עולם??

(במדבר רבה י"ט א')

מביא על כך הרב דסלר זצ"ל :

"היכולת לאחד את ההפכים לשם תכלית אחת, מורה על אחדותו המוחלטת של השי"ת, שברא עולם כזה, שאפילו הפכים גמורים- כגון: אור וחושך, טוב ורע, צדיק ורשע, רוחניות וגשמיות, מאוחדים בו לשרת את התכלית האחת, שהיא גילוי כבודו יתברך לטובת נבראיו. ומידה זו קיימת גם בתורה הקדושה. יש בתורה אור חזק מאד, שביכולתו להאיר לכל מחשכי הנפש, כמאמרם ז"ל: "...מאור שבה מחזירם למוטב" (ירושלמי, חגיגה א', ז'). ולא רק שמאיר שם בחושך-

אלא שמהפך גם החושך לאור!

אכן, מי שזכה לטעום מתיקות למוד התורה- מרגיש בנפשו נעימות מופלגת ותענוג גדול, אבל בן תורה הדבק בתורה באמת ובאהבה- כשמוצא את עצמו מלא תענוג, ולבו מתנשא למעלה, מיד נפשו מתרפקת על דודה

ולבו מתמלא הכרת-הטוב עמוקה למי שהוא שורש כל ה ת ע נ ו ג הזה

והוא נמוג בגעגועים גדולים אל קונו ברוך הוא..."

(מכתב מאליהו, חלק ד', מאמר- תפילה, תורה ואנוכיות)

ג. הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה, פרק ה': (סעיף י"ב)

"כשם שתלמידים חייבים בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן. וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאובהבן, שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא!"
וכלשון המגדים של בעל ה"פרי מגדים" באגרת לאחד המלמדים:

"אומר אני לך ידידי המלמד החשוב,

עשה ואל תתאוה לכבוד המדומה,

אשרי מי שלומד תורה עם תלמידים, ומקרבים לעבודת השי"ת,

אשרי מי שלומד עם תינוקות לשם שמים!"

אשרינו שזכינו,

אך זכות זו כרוכה בחובה לצקת שמן זית זך בבזיכים,

לתת כח בתלמידותינו עד שתהא השלהבת עולה מאליה,

להיות האש "אש- תמיד"

עד שיקוים- "והיה בית יעקב אש..."

אשר תאכל את השמיר והשית ביום אחד.!

להלן הצעה לחלוקת ההספק, עם הארות נלוות לכל פרק:

חודש אלול

א. שלושה שיעורים ראשונים- הקדמה.

שעור ראשון:

✓ **"אם ראשונים כמלאכים, אנו כבני אדם.."** – הרחבה ותאור בענין זה. חיזוק הידיעה הבסיסית, כי דורות ראשונים טמירים ונשאים, ואין לנו אפשרות לטפס בהר הגדול הזה אלא אולי לעמוד בשוליו.

✓ תאור מעלתה וייחודיותה של ירושלים, (אפשר עפ"י תהילים מ"ח, "יפה נוף משוש כל הארץ.. למען תספרו לדור אחרון..").

✓ ובכל זאת, היו **עובדי עבודה-זרה??**

1. "ואין לנו שום מושג איך יתכן יצר של השתחוויה לפסל, ואין זה עליה מצידנו, כי אם **ירידה!!**.. האדם הגדול בעל יצר של עבודה-זרה- קצרה דעתנו להבינהו, כמו שהמשילו שאין להסביר לסומא בחינת הצבעים!" (החזו"א, קובץ אגרות ב' ר"ט) לפי דברי החזו"א הנ"ל:

א. עובדת היות יצר של ע"ז לאבותינו, היא היא העדות על גודל מעלתם, שכן כל הגדול מחברו-

יצרו גדול הימנו. (בהמשך האגרת מסביר החזו"א, שבשל ירידת הדורות נלקח יצר זה מעמנו)

ב. אי אפשר להבין את הכח הגדול של היצר הרע לע"ז!! כמו שסומא לעולם לא יהין בצבע!

מנשה נגלה לרב אשי בחלום- אם היית בדורי- היית מגביה שפת חלוקך ורץ לע"ז! (עפ"י הגמ' בסנהדרין, ורש"י שם) אלא שאנשי כנסת הגדולה שחטוהו.

2. תשובות נוספות- הכח האדיר של השפעת הסביבה, כוחה של שטיפת מח, האדם אסור בכבלי דמיונו, וכו'.

מסופר על הג"ר שלום שבדרון זצ"ל: נסיעות מפרכות רבות, לפני עשרות שנים, ערך לצורך איסוף כספים למוסדות תורה בארץ, ל"חינוך העצמאי", וכו'. באחת הנסיעות – שהה חודש שלם באניה- סבל מהקאות, ממחלת היס- סבל רב, וכן הנוסעים האחרים. מידי פעם- עלו לסיפון, אך גם אז- ראו תמיד רק מים ושמים, מים ושמים. כה ציפו וייחלו לראות פיסת יבשה! לסיים את המסע המתיש הזה! והנה- יום אחד נשמעו קריאות התלהבות- כולם רצו לסיפון, נטלו משקפות. שאלם ר' שלום- "מה פשר ההתלהבות?" והשיבו- "הנה! אנו רואים מרחוק את ונציה!" "מה יש בונציה" – שאל. "הו! זו עיר מיוחדת – הכל שם מים, התחבורה ברחובות – בסירות".

חשבתי – סיפר ר' שלום – שהם לא נורמלים. אנו כבר לא מסוגלים לראות יותר מים, והנה הם מתלהבים מעיר שכולה מים...

שנה אח"כ – כשכולם רצו לסיפון להשקיף לעבר ונציה – גם בי נדבק מעט מההתלהבות ולשנה הבאה – כבר גם אנוכי לקחתי משקפת להביט...

ואז הבנתי את הפסוק: "האומר לעץ אבי אתה, ולאבן את ילדתני"
 בפעם הראשונה נראה לנו הע"ז עץ – חסר חשיבות.

אח"כ – אבן – בעלת חוזק וחוסן.

ובסוף – "אלוהי כסף וזהב..."!!

שעור שני:

סדר המלכים בתקופתו של ישעיהו. התקופה. תאור המאורעות – עפ"י מלכים ב'. 3 שלבי
 הגלות וכו'.

(סדרם של נביאים, ומדוע חז"ל הקדימו ירמיהו לישעיהו)

שעור שלישי:

✓ כמה נביאים עמדו לישראל?

כפליים מיוצאי מצרים. = 120 רבוא.

אבל - 60 רבוא – רק הגברים מגיל 20, לשיטת הרמב"ן – יוצאי מצרים – 3 מליון!

ובכתובים נותרו רק 48 נביאים! אלא –

נבואה שנכתבה – הוצרכה לדורות. (מחייב מאד את המורה!)

✓ נביאים אחרונים – שנבאו לדורות אחרונים. ואם כן –

✓ האמנם אנו עובדי ע"ז??

תשובות שונות.

- כל עבודה וסגידה, שזרות ומתנכרות לעבודת הבורא.
- הקרבת חיי הרוח לטובת חיי הגשמיות והגוף.
- יש אנשים שסוגדים לעצמם... – "כוחי ועוצם ידי" ("בעשר אצבעותי", "לבד, בלי שום עזרה"...) אאע"ה: "הרימותי ידי לקל עליון" – הכל ממנו יתברך, ואני – כלום, לכן נתן למלאכים לרחוץ רגליהם מהאבק שברגליהם...
- לשוה"ר חמור מ-3 העברות החמורות בתורה (עפ"י הח"ח)
- כל הכועס כאלו עובד ע"ז - כופר במציאות השי"ת. (הרמב"ן).
- הרב דסלר: "מעטפה" בלי "תוכן" – עבודה חיצונית בלי פנימיות – היא "עבודה זרה"

ב. אחרי שבוע של הקדמה, נעבור להפטרות יום ב' דר"ה: **פרק ל"א פס' א' – כ' –**

"...מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוח להרגיעו ישראל, מרחוק ד' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד... עוד תעדי תופיך ויצאת במחול משחקים... בבכי יבואו ובתחנונים אובילים... והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם... כה אמר ד' קול ברמה נשמע... רחל מבכה על בניה... הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים..."

לפרק זה נקדיש כ 4 – 5 שיעורים. תלוי כמה נקודות נרחיב. לדוגמא:

1. הגאולה

- בזכות אבות (רש"י לפס' ב' על המילה "מרחוק").
- בזכות בכי החרטה, בזכות התפילה והתשובה (רש"י לפס' ח')
- השוואה בין הגאולה העתידה לבין גאולת מצרים ("עוד תעדי תופיך...")

2. כח הדמעות –

רעיון לקישור בין פרק זה – שהוא כמעט יוצא דופן בירמיהו בהיותו פרק נחמה – לבין פרקי התוכחה לאורכו של הנביא ירמיהו.
מצינו בפרק זה שני סוגי דמעות:

- "בבכי יבואו" – בכי של חרטה, של תפילה של תשובה.
- "מנעי קולך מבכי" – לרחל. – רצוי לקרא את המדרש המובא ברש"י פס' י"ד.
לדמעות יש כח רב. (100 תקיעות בר"ה כנגד 100 יבבות של אם סיסרא, עשיו הוריד על הבכורה כמעט 3 דמעות – אחת בימינו, אחת בשמאלו ואחת הסתלקה לו בזוית עינו, וכנגדן נחרבו שני בתים, ואם היה מוריד לגמרי דמעה שלישית – לא היה נבנה בית שלישי!)
ובסלבודקא שאלו: "מיהי הבכינית של התורה?" – ידוע מפרשיות התורה – זו לאה. "ועיני לאה רכות" אומרים חז"ל – (רש"י) – "שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשיו ובכתה, שהכל היו אומרים – שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן – הגדולה לגדול והקטנה לקטן"
א"כ, אם הבכינית היא לאה, מדוע לא נאמר לה "מנעי קולך מבכי" אלא רק לרחל?
אלא שני סוגי דמעות הם:

1. דמעה של צער, של כאב, של גלות. לדמעות כאלו אומר הקב"ה מנעי קולך מבכי, אינך צריכה לבכות עוד – ושבו בנים לגבולם.
2. אבל סוג הדמעה השני – דמעתה של לאה – זו היתה דמעה שנבעה מתמצית ליבה ונפשה, נפש של נשמה טהורה, נפש המשתוקקת להקים בית של תורה, שנחלי דמע שוטפים את פניה פן תיפול בגורלו של עשיו, ולא תזכה לכוון בית על אדני התורה והיראה.
לדמעות כאלו לא אומרים די, לדמעות כאלו אומרים עוד!! – כל טיפת דמע היא תמצית של דם ונפש, היא יסוד של בנין בית, אין אלו דמעות של צער, אלו דמעות שבונות, שיוצרות – דמעות של טוהר הנפש.

נזכור – לאורך כל השנה נלמד נבואות תוכחה, פורענות, אבל לדמעות של גלות, של צער, של שעבוד, של תלאה – להן יאמר הקב"ה די!!
ונסיים מתוך הפיוט בסליחות ביוהכ"פ:

"יה"ר מלפניך שומע קול בכיות

שתשים דמעותינו בנאדך להיות

ותצילנו מכל גזירות קשות אכזריות

כי אליך לבד עינינו תלויות!!

חודש תשרי

א. בשבוע שבין כסה לעשור נלמד את הפרקים הקשורים למאורעות רצח גדליה בן אחיקם. כדאי להתחיל מפרק ל"ט, לעבור עליו בסקירה, שכן – בסופו מתואר מנוי גדליה כמנהיג שארית הפליטה.

בשיעורים אלו – הבנות מרותקות ושואפות להקיף את כל המאורעות. קשה להספיק את כל הפרקים,

ולכן : פרק ל"ט – בסקירה.

פרקים מ' מ"א – יסודי יותר.

ופרקים מ"ב מ"ג מ"ד (יוחנן בן קרח) – ככל שיספיק הזמן.

- היות שהשעור הראשון בעשי"ת, צמוד לצום גדליה – נפתח בשורות מהפיוט בסליחות ליום זה: "אבלה נפשי וחשך תארי / בית תפארתי כנשף בו הארי.

גם פליטתו אשר עזבו ושארי / דועכו כהיום השלושה בתשרי" (רס"ג)

הכותרת לשיעור יכולה להיות: " שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלוקים" (סיבת הצום)

- אמנם, לימוד הפרקים יותר כבקיאות, ציון המאורעות, פרטיהם וסדרם. אך תוך כדי לימוד נדרבן את התלמידות לשאול שאלות – דבר ההופך את השיעור לעוד יותר חי ושוקק. לדוגמא – בפס' ב' בפרק מ"א: "ויכו" לשון רבים "וימת" לשון יחיד? בפס' ה' בפרק מ"א: "ויבואו אנשים... ומנחה ולבונה בידם להביא בית ד" – והרי נחרב הבית!?! (תשובות שונות ברש"י, במצודות)

- בפרקים מ"ב מ"ג נדגיש את חובת הציות למאורי הדור – אמונת חכמים.

ב. אחרי החגים: - התחלת לימוד הפרקים עפ"י סדרם

בשבוע האחרון של חודש תשרי נלמד את פרק א'.

- לפרק זה נקדיש 2-3 שיעורים. שיעור 1) מנוי ירמיהו לנביא, מוצאו, יחוסו. שיעור 2) שתי נבואות סמליות, ודברי חיזוק לנביא. שיעור 3) אולי קריאה מהמצודות? – משך השנה לא נקדיש זמן לקריאת הבאור מן המקור, אולי זו הזדמנות להקנות מיומנות בהבנת המצודות, ובהכרת הצורך באיחוד "מצודות ציון" ו"מצודות דוד".
- עדיין עלינו השלים נקודה שלא פיתחנו אותה בהקדמה – מי ראוי להיות נביא מעלתו, וכו'. נלמד זאת עפ"י "יסודי התורה" לרמב"ם פרק ז', אפשר עפ"י "נביאי אמת" לרב צ. וולף זצ"ל.

מוטיב מרכזי: "אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי נביאים אמת"

ברור שמקוצר המשיג ומעומק המושג, נגיש רק תמצית וחלק, תוך כדי שימת לב לרמת התלמידות, לאופי סביבתן, ולרמת הידע הבסיסי שלהן.

נשתדל ל"הרים" ו"למתוח" ככל שניתן, כשמלווה אותנו הפסוק בשמואל: "והתנבית עמם, והפכת לאיש אחר".

ככל שנוכל, נגיש להן מהציטוט הבא:

"מיסודי התורה לידע שהקל מנבא את בני האדם. ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במידותיו, ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר אחר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד. אדם שהוא מלא בכל המידות האלו, שלם בגופו כשנכנס לפרדס וימשיך באותן הענינים הגדולים והרחוקים, ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך, ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן, והולך ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים, ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה... ומסתכל בחכמתו של הקב"ה כולה... מיד רוה"ק שורה עליו! ובעת שתנוח עליו הרוח, תתערב נפשו במעלת המלאכים... ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה, אלא שנתעלה על מעלת שאר בני"א החכמים, כמו שנאמר בשמואל: "והתנבית עמם, והפכת לאיש אחר"!

כדאי לעיין בסידור, בברכות ההפטרה:

"ברוך... אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת..."

- תוך כדי לימוד דברי החיזק שמרעיף הקב"ה על הנביא: "אל תירא מפניהם כי איתך אני להצילך..." (פס' ח') "ואני הנני נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומות נחושת לכל הארץ... ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי איתך אני... להצילך" (פס' י"ח י"ט) – נדגיש את דברי הרד"ק לפס' ח': "שלא הבטיחו שלא יגעו בו, אלא יגעו בו ויכוהו, ויצילהו מידם שלא ימיתוהו, אף על פי שהיה ברצונם להמיתו..." (הדגשה זו חשובה כי לאורך השנה נלמד על מאורעות שדרשו מסירות הפש אדירה מצד ירמיהו, - התנכלות אנשי ענתות, רצונם לשים רעל במאכלו, ירמיהו בבור הטיט, נביאי שקר מכים את ירמיהו וכו' וכו')

חודש חשון

פרקים ב' ג'

א. 3 שבועות ראשונים, וקצת יותר (!) נקדיש לפרק ב'.

(בשבוע האחרון 2-3 שעורים נקדיש לפרק ג')

פרק ב' נלמד לאט וביסודיות. ניטע יסודות, נעמיק יתדות, נרחיב יריעות ונמתח מיתרים – ויה"ר שהשכינה לא תזוז לעולם מזה האוהל...

מטרת הלימוד האיטי, היא לא רק העמקת מסרים ועבוי התוכן, אלא גם הקניית מיומנות והסתגלות בהבנת לשון נביא, מליצותיו, משליו. קצבו האיטי של ההספק בשיעור יאפשר לשנן שוב ושוב עם התלמידות את לשון הפסוק! נעזור לתלמידותינו להצמד ללשון הפסוק. השנן המתמיד ישמור ויגן מפני תופעה בה התלמידות תשארנה רק עם הנופך הספורי, ותרגשנה אבודות ונבוכות מול לשון הנביא.

ב. בכל שיעור נספיק כ-4 פסוקים. לא נוותר על ההסבר המילולי והרעיוני, השטתי והבהיר, אך נשתדל לתבל ולהוסיף סיפורים, דוגמאות, לדבר אל לב הילדות, "לפתוח" את ליבן ולרוות את השתוקקותן. ככל שנשתדל – נגלה כמה הבנות צמאות להעמיק, לספוג, לקבל תשובות, ולהתעשר – משך השיעורים נטוים נימים רבים ונשזרים ל"שיחות נפש", נקשרים דווקא לחוליות השחוקות, העיפות והרעועות. עבותות אלו נארגים ליריעה עוטפת ומחממת, מרעיפה יראת מים ואמונה זכה וטהורה – אלא שעל מלאכת האריגה להיות "מלאכת מחשבת"...

ג. הנקודות שנפתח בפרק ב' רבות מאד, להלן דוגמאות:

• עפ"י דרשתו של הרב וולך שליט"א:

לפני נבואת התוכחה והפורענות – הקב"ה מביע את אהבתו ואת חיבתו לעם ישראל!
 "זכרתי לך חסד נעוריקך, אהבת כלולותיך..."

אדם גדול ביקר אצל ר' ישראל סלנטר בעיצומו של החורף. הפליג בדברי תורה. שמע והשמיע. בסיום הביקור – קם, נפרד לשלום, ורי"ס קם גם הוא, לובש אף הוא את אדרתו ורוצה ללוותו. אמר האורח – לא, שהרב לא יטרח, קר ומושלג בחוץ. ר' ישראל סלנטר – איש האמת - אמר לו – היית ראוי שאלוה אותך, אבל לא רק לשם כך אני יוצא, אלא יש לי עוד מטרה ושליחות. ואותו יהודי תמה – בשביל מה טורח הרב? משיב שוב רי"ס – יש ישיבה פלונית שנתונה בקשיים, וברצוני ללכת להביא תרומה לראש הישיבה. הציע האורח – אגש אני ואמסור, ראש הישיבה גר במסלול בו אני עובר. סירב רי"ס - במקרה זה יש גמרא שאומרת שעלי למסור בעצמי.

סיפור זה סופר ע"י אחד מתלמידיו של רי"ס וסיפר שאותו אדם גדול ידע את כל הש"סו באותו רגע העביר את כל הש"ס בראשו, ואמר – לא, אין כזו גמרא. איפה כתוב שהרב צריך בעצמו לטרוח להביא מעטפה?! וא"א לשלוח שליח?!

השיב רי"ס תשובה מפליאה – כנראה שבגמרא שלי כתובים דברים שאינם כתובים בגמרא שלך. האמנם?? – תמה האורח. והמשיך הרי"ס – במסכת יבמות – 3 ש' היתה בצורת. ערכו עצרות, צומות, תעניות, ושום דבר לא עזר. עשו חשבון נפש ולא מצאו על מה. בלית ברירה – שאלו את ה"אורים ותומים", והתשובה – 5 מילים "אל שאול ואל בית הדמים". "אל שאול" – שלא נספד כהלכה. "אל בית הדמים" – על שהרג את הגבעונים. שאול ציוה להרוג את נב עיר הכהנים ושילם ביוקר – הוא עצמו מת, ובניו מתו. הגבעונים היו שרתי העיר נב, וכשמתו הכהנים – נשאר הגבעונים ללא פרנסה. היו גרי צדק. התפזרו בארץ והוציאו את דיבת בני"י רעה, שהיהודים לא דואגים להם, ונהיה קטרוג על עמ"י (בהמשך דוד המלך קרא לגבעונים צמאי דם וכו'). אבל השאלה – אם היה קטרוג על עמ"י בזמן הגבעונים, למה צריך לפתוח ב"אל שאול" שלא נספד כהלכה? מביאה הגמרא פסוק מצפניה: "באשר משפטו – פעלו!" היכן שהקב"ה שופט אדם, ראשית כל מזכיר את הטוב שבו! אח"כ דנים בחסרונות.

לו היו מתחילים בקטרוג, בגלל ההרג של נב עיר הכהנים ע"י שאול – מה היו חשים כלפיו--- אז ראשית, דעו ששאול היה ענק שבענקים ולא נספד כהלכה!! אז היה בו חיסרון... ראשית לדעת להעריך, ואח"כ להשמיע את הטענה.

המשיך רי"ס – אותו ראש ישיבה שאני רוצה לבקרו, רוצה להנהיג סדרים חדשים בישיבתו. אני עומד לצאת נגדו בחרב ובחנית! הדבר יביא להדרדרות חמורה אך לפני שאני יוצא נגדו – אני בא בעצמי להביא לו מעטפה ולהביע הערכה. אח"כ – אשמיע את הביקורת. ואם אשלח ע"י שליח – זה לא יביע את אהבתי והערכתי.

ה"שפת אמת": הוי דן את כל האדם לכף זכות – כשיש לנו ביקורת על אדם מסוים, אנו מכתמים ומגדירים אותו כאדם שלילי. זו טעות! אל תדחה אף אדם! הוי דן כל אחד לכף זכות, גם אם יש לך ביקורת!

לפני נבואות החורבן – הבעת הערכת הקב"ה ואהבתו לעם ישראל!

אח"כ – הטענות---

- הדגשת החסד והרחמים לאורך כל הדורות, למול ההתרחקות והנטישה:

"איה ד' המעלה אותנו מארץ מצרים המוליך אותנו במדבר... ואביא אתכם לארץ הכרמל... כי מעולם שברתי עולך נתקתי מוסרותיך... ואנוכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת"

ואף-על-פי-כן- האמנם??

"וילכו אחרי ההבל ויהבלו..." "האומר לעץ אבי אתה..." עבודה זרה??

עם ישראל מנסה לרוות את צמאונו בשוטטות ובחיפוש בין הגויים – "מה לך בדרך מצרים לשתות מי שיחור..." "כי שתיים רעות עשה עמי –... מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים..."

בנקודה זו כדאי להסביר ולתאר את צימאון הנשמה, השתוקקות ה"חלק אלוך ממעל" שבקרבונו, אולי עפ"י ריה"ל בספרו הכוזרי :

שלוש תפילות הן כנגד שלוש ארוחות ביום, כשם שהגוף נזקק למזון, כך גם הנשמה.

משל לזוג עניים, שלא היה להם כסף לקנות בשר לשבתות ולימים – טובים. הגה הבעל רעיון – קנה אפרוח, הביאו לאשתו, ואמר לה שתאכיל ותגדל אותו, ועד שיבואו ימי החג – יהיה להם עוף לחג! משום מה הזניחה האישה את הטיפול בתרנגולת, ושכחה להאכיל אותה, עד שמתה. כשהתקרב החג הבא – חזר שוב הבעל וקנה אפרוח כדי שיגדל וישמין, ובהתקרב החג ישחטוהו ויהיה להם בשר. כאשר ראתה האישה את האפרוח – אמרה לבעלה – "חבל על הכסף! הרי אני עלולה שוב לשכוח להאכיל אותו וגם הוא ימות" השיב לה בעלה – "הפעם בודאי לא תשכחי, שכן עכשיו קניתי תרנגול ולא תרנגולת, כאשר התרנגול יהיה רעב הוא יקרא בקול גדול, ולא כמו התרנגולת שהיא שקטה יותר. וכך היה – התרנגול כבר דאג לקרוא בקול ועשה כזה רעש – שאף לא פעם אחת שכחה להאכילו.

הגוף - דומה לתרנגול כאשר אינו מקבל אוכל – הוא יודע כיצד לעורר את האדם ולהזכיר לו. הבטן מקרקרת וכו' – הגוף תובע את שלו בחוזקה! הנשמה – עדינה, היא בוכה במסתרים. כשהנשמה שקטה ואדם מרגיש טוב מבחינה נפשית אין להסיק שהנשמה שבעה. הנשמה עלולה למות ברעב! הנשמה עורגת ומשתוקקת, נכספת וכמהה – אבל אי אפשר להשביע אותה בדברי הבאי ושקר – כדי שהנשמה לא תמות – חייבים לספק לה את מזונה הדרוש לה –

ומה דרוש לנשמה שהיא חלק אלוך ממעל?---

- לא "תרבות" חלולה, אפסית של הרחוב הריק, לא הבלים השאובים ממחוזות זרים ומאומות העולם. בנקודה זו מרחיבים המפרשים על ההבדל בין "באר" לבין "מקור מים חיים" וכו'. בין כסף מזויף לכסף אמיתי וכו'. ניתן להוסיף – רב אנגלי שהגיע לארץ מספר – עצרתי בחנות מכולת. היה חם והייתי צמא מאד. ניצבתי ליד מדף המשקאות ובחרתי בפחית קולה צוננת. היו עליה כל מיני כיתובים: "טעם החיים"... תמונת ספורטאי, "משקה עולמי" וכו'. ניגש אלי המוכר ואמר: "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם". תמהתי ושתקתי. כשנצבתי בתור לשלם – שוב פנה המוכר לעברי ואמר – "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם". כששלמתי ואמר זאת לא יכולתי להתאפק ושאלתי – אבל למה?? מה הקשר? אמר לי: "אתה יודע מה זה קול"ה? תפתח תהילים בפרק ק"ו פס' ל"ה ושם כתוב "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם"... משך הלימוד בפרק ב' נמחיש, נדגים ונתאר דברים שחדרו מהרחוב – אלינו. כנסת ישראל "סוגה בשושנים" – מוקפת גדר מבושמת ומרהיבה של תר"ג מצוות, כל יציאה מהארמון תוך דריכה על הגדר עוד שושנה נרמסת, קמלה ונובלת. כל ויתור לרחוב, כל כניעה – עוד מצוה נמחקת. (אפשר להקיף ארמון בגדר תיל, אותנו הקיף הקב"ה בגדר שושנים, אך צריך לטפח ולגדל ולא לרמוס ולחבל.)

אפשר להציג את השאלה – האם נמצא חן כך בעיני הגויים? – "הרי גם מאת זה תצאי – וידיך על ראשך...!" אפילו הגויים בזים ולועגים לך! כפי שמובא בנקודה הבאה –
 (מתוך "מתוק האור" לרב שלמה לוונשטיין):

- מדרש רבא שיר השירים, מספר על חנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם. ונקדים: נבוכדנצר חלם בלילה חלום, ובבקר לא זכר מה חלם. הוא קרא לחכמיו, ובקש מהם להגיד לו מה חלם. החכמים ביקשו ממנו שיאמר להם מהו החלום, והם יפתרוהו, אך נ"נ איים עליהם שאם לא יאמרו לו מה החלום – יהרוג אותם.

שם, בבית המלוכה, היה גם דניאל איש חמודות, וד' גילה לו את החלום ואת פתרונו. הוא בא אל נ"נ ואמר לו: אתה ראית בחלומך פסל ענק, ראשו מזהב, החזה והידיים מכסף, בטנו וירכיו מנחושת, שוקיו מברזל, רגליו מהם של ברזל ומהם של חרס.

ופתרון החלום הוא: אתה הוא ראש הזהב, נ"נ מלך כל העולם, ומלכותו נמשלת לזהב. אבל המלכות לא תשאר בבבל, אלא תעבור לפרס, ומפרס ליוון וכו'.

נ"נ התפעל מהפתרון, אבל החליט לעשות פסל ענק, כולו זהב, שיבטא את שלטון בבל המפוארת לעולם. כדי לחזק את הענין ולהראות שכולם מסכימים לזה – יביא 3 מכל אומה שישתחוו לצלם הזה, ובכך יבטאו את רצונם והסכמתם להמשך מלכות בבל, עד אחרית הימים. מעם ישראל נבחרו שלושת הצדיקים – חנניה מישאל ועזריה.

מספר המדרש – שהם ניגשו אל דניאל ושאלו אותו – רבנו דניאל, להשתחוות לצלם או לא? (והרי כל ילד יודע שע"ז זה יהרג ואל יעבור, אלא, ע"פ התוספות – לא מדובר פה בע"ז אלא אנדרטה בלבד.) ענה להם דניאל, ששאלה כזו צריך לשאול את הנביא יחזקאל, אשר יושב אתנו פה בגלות. ניגשו השלושה אל יחזקאל – ושאלוהו: להשתחוות או לא? ענה להם יחזקאל הנביא: כך מקובלני מישעיהו רבי "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם" (ישעיהו כ"ו כ') לכו והתחבאו.

אך השלושה פחדו שאז כולם יחשבו שגם יהודים השתחוו לצלם, ויהיה בזה חילול ד'. אמר להם יחזקאל – חכו, ואשאל את ד', האם יציל אתכם או לא.

ענה לו הקב"ה: בודאי שלא אציל אותם. כמה שהתחננתי בירושלים שלא יעבדו ע"ז, ומה עשו לנביאים ששלחתי? את ישעיהו רצחו, את זכריהו רצחו, את ירמיהו זרקו לחצר המטרה, מיכה קבל סטירת לחי, ועכשיו, אחרי שנאלצתי להחריב את ביתי, ולהגלות את בני – אציל אותם? בכה יחזקאל הנביא, כי ידע שימסרו את נפשם, ואז יאבדו מן העולם שלושה מעולים שבשבט יהודה מבית דוד, הראויים למלוכה.

יצא יחזקאל אל חנניה מישאל ועזריה, ואמר להם את תשובת ד'.

ענו לו שלושת הצדיקים: בין שיציל אותנו, ובין שלא יציל אותנו – אנחנו לא נשתחוה לצלם!! אחרי שיצאו – ניגלה הקב"ה אל יחזקאל ואמר לו: עכשיו שהלכו למסור את נפשם בלי תקוה להנצל – בוודאי שאציל אותם!

באו השלושה לבקעת דורא, ונעמדו כל אחד במקום אחר, ואמרו לכולם "אנחנו יהודים ולא נשתחוה לצלם".

"מה השתגעתם? תראו את העשן העולה מהכבשן!"

"ראינו, ובכל זאת – יהודי לא משתחוה לצלם!"

כשהגיע הזמן, ולפי אות השתחוה כל נציגי האומות לצלם, בבת אחת נשארו זקופים כמו תמר – "זאת קומתך דמתה לתמר? (שיה"ש ז', ח')

השליכו אותם לכבשן, והקב"ה שלח את גבריאל לצנן את האש. נעשה נס – והכבשן שהיה בבור התרומם, כדי שכל הנוכחים יראו שד' הציל אותם!

שואלת הגמרא (סנהדרין צ"ב ע"א) מדוע מכאן והלאה לא נזכרים בתנ"ך חנניה מישאל ועזריה? ואחד התרועים שמתרצת הגמרא – טבעו ב"רוק" – רש"י – כל האומות באו ואמרו להם – אלוקים כזה יש לכם ואתם הכעסתם אותו?! אלוקים כזה יש לכם ועבדתם ע"ז בירושלים?! התחילו לירוק עליהם!

(-ונשאלת השאלה, חנניה מישאל ועזריה הפילו עצמם לכבשן האש, מפני שלמדו קל וחומר מהצפרדעים – ומה הצפרדעים שלא מצווים על קידוש ד', הפילו עצמם לאש במצרים, אנחנו שמצווים על קידוש ד' – לא כל שכן! וחז"ל מספרים לנו שכל הצפרדעים שהיו במצרים מתו בסוף מכת צפרדע, חוץ מאלו שנכנסו לאש.

אם כן, מדוע פרעה לא התפעל?! מדוע לא הבין מי ד'! איך הוא יכול להתעלם, מה חשב לעצמו?! - על שאלה זו נענה בפרק ה')

א"כ, ע"פ המדרש הנ"ל – אפילו הגויים לעגו ליהודים שעבדו ע"ז, והבינו שאין מקומו של יהודי בין חוקות הגויים, אז מה לכנסת ישראל ולהבליהם?

● "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה... ותאמרי נואש, לא כי אהבתי זרים..." (פס' כ"ה)

נקודה מרכזית בפרק – הנדודים והנטישה, החיפוש והתעיה:

כמו בפסוקים הבאים: "העבד ישראל אם יליד בית הוא..." (י"ד)

"...עזבך את ד' אלוקיך בעת מוליכך בדרך" (י"ז)

"כי על כל גבעה גבוהה... את צועה זונה" (כ')

"...ראי דרכך בגיא, דעי מה עשית, בכרה קלה משרכת דרכיה" (כ"ג)

"פרה למוד מדבר... תאנתה מי ישיבנה..." (כ"ד)

האם האומות מקבלות בחיבה את ישראל? האמנם נושאת חן בעיניהם הקרבה? ואיך הם מגיבים למול טשטוש הגבולות?

"עליו ישאגו כפירים..." (גבורי האומות) (ט"ו)

"גם בני נוף ותחפנחס וירעוך קודקוד..." (ט"ז)

"גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך" (ל"ז)

"כי מאס ד' במבטחך – ולא תצליחי להם"!!! (ל"ז)

- "התשכח בתולה עדיה כלה קישוריה!" (פסי' ל"ב)

נדגיש את "תיבת התכשיטים" שלנו – תרי"ג מצוות (עפ"י המדרש במתנות אליעזר לרבקה – העולם אומר "אזיקים" "כבלים", ואנו אומרים – **צמידים**!! – אשרינו מה טוב חלקינו!), ומה עשינו עם האוצרות המרובים? האמנם שמרנו מכל משמר? עפ"י משלו של "הבן איש חי" –

משל לערבי שחי במדבר, ובטוח שכל שהוא מוצא - שלו הוא, שהרי בור הוא ונבער מדעת. משוטט הערבי עם פרותיו, גמליו, ובהמותיו. ויום אחד רואה אור בוחק בפתח מערה, נכנס ורואה דברים שמעולם לא ראה, בטוח הוא שכל מה שנמצא במערה- שלו הוא אך אינו יודע מה יעשה בכל השלל. – היו אלו אוצרות מלוכה שנשדדו מן המלך.

אמר הערבי בליבו – אשתי חכמה היא, אשאל אותה מה לעשות בכל הרכוש הרב והמיוחד הזה. הגיע לביתו, פתח את השק ושאל את אשתו – "הרי חכמה את, אמרי לי מה נעשה בכל הדברים הבלתי מוכרים הללו?" הוציא כתר – אמנם מאובק אבל עדיין מרהיב עין, ואישתו פוסקת: "וכי אינך מבין? זה מתאים בדיוק לראש של הפרה להגן עליה מפני השמש!" שמח הערבי ואמר – "ידעתי שחכמה את! ומה נעשה בדבר הזה?" – הצביע על צעיף שזור חוטי משי זהב ויהלומים. "זה" – אמרה האישה - "מיועד לחמור שסובל מצינה בלילות, - נכרוך את הצעיף סביב צוארו וייטב לו." שמח הערבי והוציא מרבד מפואר רקום בפאר והדר – ואשתו פסקה – זה – מתאים ביותר לכבשים המסכנות שרובצות על החול והאבנים, מעכשיו – נפרוש זאת לרגליהם – וייקל עליהן. "וזה" – שאל הערבי והצביע על מגש ובו כוסות בדולח "הו!" התלהבה אישתו "עד היום רבו התרנגולים כשהגשנו את מזונם מהיום לכל תרנגול מנה נפרדת בכוס אישית..."

עוברים עוברי אורח במדבר - תמהים ומשתהים: ערבי מוביל את צאנו ובהמותיו- פרה עם כתר על ראשה, חמור עם צעיף יקר ומעודן, תרנגולים אוכלים מכוסות בדולח, וכבשים רובצות על מרבד מלכותי... - תמהים עוברי האורח, ומחייכים---

עד שעבר שם שרו של המלך וזיהה את אוצרות המלוכה השדודים! יודע הוא שהערבי לא יוותר בנקל על אוצרותיו, ולמרות זאת הוא פונה אליו ומשדלו לוותר עליהם - וכי לשם מה זקוקה הפרה לכתר וכו'. אך הערבי מתעקש ומסרב לתת אותם. ואז מציע לו השר עיסקה: אתן לך שקי מספוא ושקי מזון לבהמותיך - תמורת כל הרכוש שמצאת במערה! התלהב הערבי, והסכים, והעסקה התבצעה. אחרי חודש קיבל הערבי הזמנה לבוא ולהתייצב בארמונו של המלך! בבא המועד התייצב ובעודו נכנס ופוסע מול כסאו של המלך - קפא לבו בקרבו! האמנם? על ראשו של המלך כתר בוחק ומאיר באור יקרות, שעבר כמובן מרוק ולטוש מחודש, ולמרגלותיו המרבד המלכותי, שכמובן עבר שיפוץ ונקוי יסודי. ולצוארו של המלך הצעיף השזור זהב וארגמן, ושתייה מגישין לו בכוסות הבדולח---

והוא, הערבי, ויתר על כל האוצרות הנ"ל תמורת כמה שקי מספוא---

כך אומר "הבן איש חי" - גם אנו לקחנו מכתרו של מלך יהלומים, אוצרות של בריאות, כשרונות ומתנות ומסרנו אותם ל"פרות ולחמורים" - ליצה"ר!! ובבא יום הדין - יסמרו שערות ראשנו - כשנוכח שמסרנו את היהלומים והאוצרות תמורת כמה "שקי מספוא" - רגע של הנאה שהבטיח לנו

היצה"ר תמורתם - כמה נצטער ונתבייש על איולתנו ועל כניעתנו לפתויי ולמדוחי היצה"ר! ניתן להוסיף את הסיפור הידוע מפי הגר' שלום שבדרון זצ"ל על "הבכי של הטלית" - סיפור שסיפר לקהילות מרוחקות וקרות, כמעט נטולות אידישקייט, כדי לפתוח את ליבן ולהמחיש - את כל אוצרות העוה"ז שאנו מטפחים ומפארים - יבוא יום ונשאיר כאן, ורק את הטלית ניקח איתנו...
ד. נקדיש שיעור חזרה לסיכומו של הפרק, מלבד חזרות רבות ונשנות בתחילתן ובסופן של כל שיעור תוך הצמדות ללשון הנביא, ונערוך מבחן על פרקים א' וב'.

פרק ג'

את פרק ג' נלמד בסוף חודש חשון ונקדיש לו 2 - 3 שעורים בלבד! - זהו אחד מבין פרקים בודדים שנלמד יותר בסקירה מאשר בהעמקה, נחלק את הפרק לשני נושאים עקריים, וכך ייקל עלינו ללמדו:

- **"משובה ישראל"** מול "בגודה אחותה יהודה", התביעה והעונש. ("מי ימצא עומק הדין... מעומק המושג ומקוצר המשיג, נסביר בכלליות)
- קריאת החיבה של הקב"ה אל כנסת ישראל: **"שובו בני שובבים** ארפה מושבותיכם!" תוך כדי לימוד - נבאר מילים קשות, אך נקפיד על שלמות הרעיון ועל הסברו, תוך הדגשת לשון נופל על לשון, בשתי הנקודות: משובה = מרד, מול מתנת התשובה. כמה מרגש לציין כאן את פירוש המלב"ם: "קול על שפיים נשמע - ששומע קול המתפוצץ על הרים גבוהים, ומן העמק שומע קול שני של תחנוני בני" - כאילו ישראל דומים כשה תועה ונדחה, וד' כרועה העומד על על הרים גבוהים וקורא אל השה אשר בעמק, שתכיר את קולו ותשוב אליו, והיא בוכה בעמק-כי שכחה קול הרועה ותועה מיהי דרך--- וד' קורא בקולו שישבו אליו: "שובו בני שובבים". ובני"י בוכים כנגדו בעמק "הננו אתאנו לך כי אתה ד' אלוקינו אך לשקר מגבעות המון הרים..." , נביאי האמת מורים לנו שנשוב אליך, ונביאי השקר מורים לנו שנלך לעבודת אלילים, ואין מכירים קול האמת קול ד'!

ועוד טענה - דלוננו מאד... בלי עזר ממרום א"א שנשוב ונושע!"

(מלבני"ם על פס' כ"א - כ"ה)

כמה מרגש פירוש זה, ומקשר אותנו לתחילת פרק ד' - שזו תשובת ד' על 2 הטענות. ובנוסף - נתייחס כאן למציאות נביאי השקר - התלמידות מתעניינות מאד וצמאות לדעת - הלא זהו נסיון קשה, ומה הם הכלים לעמוד בו? והאמנם קשה הנסיון או שמא כל כך קל לזהות... ומה הם הסימנים לנביאי שקר (ולנביאי אמת). (עפ"י הרמב"ם)

חודש כסלו

פרקים ד' ה'

פרק ד' (כ – 5 שעורים)

נקשר עפ"י המלבי"ם לסוף פרק ג':
 "ורוה"ק משיבה לעומת הבכי של כנסת ישראל -
 "אם תשוב...אלי תשוב!" – איישר דרכך עד שתשוב אלי!

נקודות מרכזיות:

א. התשובה כח התשובה, החסד בתשובה.

דרכי התשובה ("נירו לכם ניר...")

הסיעתא דשמיא ("אלי תשוב")

שכר השב אל בוראו ("...ולא תנווד ... והתברכו בו גויים")

ניתן להוסיף את משלו של הגר' יענקל'ה גלינסקי שליט"א: "אתה נותן יד לפושעים"-

משל לקמצן שטבע בנהר והגיעו מים עד נפש, הוא לא מסוגל להושיט את ידו, כי הוא לי יתן משלו...
 אז נותנים לו יד והוא רק צריך לתפוס... גם מי שלא מסוגל לפתוח הקב"ה פותח וצריך רק לרצות
 לתפוס... גם מי שלא מסוגל לפתוח הקב"ה פותח וצריך רק לרצות ולהמשיך! לתפוס את רגעי
 ההתעוררות!

או עפ"י המשל על הברון רוטשילד: לפני שארס את ביתו עם בחור כליל המעלות- בפגישתו עם אבי
 הבחור אמר לו: "הכל אני נותן! (...). משהו עליך, לפחות, לתת". נבהל האב: "אבל אין לי!" ענה לו
 הברון: "לפחות עשרת אלפים דולר עליך לתת". התחנן אבי הבחור על נפשו: "גם זה אין לי!". ענה
 לו: "על זה יוכרע השידוך!- עצתי לך- פנה לחבר או לקרוב, ובקש ממנו הלואה. בא ניפגש שוב עוד
 שבוע." להפתעת הברון רוטשילד, כבר למחרת נקש האב על דלתו. התפלא הברון- "כבר השגת את
 הכסף?" "לא"- השיב האב- "רק שבאתי לבקש ממך, בתור חבר, הלואה של עשרת אלפים דולר.."
 כך אומרת כנסת ישראל להקב"ה – רבש"ע אתה אומר: "שובו אלי ואשובה אליכם"
 ואנו מתחננים: "השיבינו ד' אליך ונשובה"...!
 והקב"ה עוזר ומסייע! אלא –

בפס' ד' מדובר על "ערלת לב" – בעתוי זה של השנה, בו הילדות לומדות במקביל בשעורי תורה על
 פרשיות יציאת מצרים – קל מאד להפליג ולתאר את ערלת הלב של פרעה. אבל מה לגבינו? הלא נאמר
 "ערלות לבבכם" - שלכם! – הרב שך זצ"ל באר באור מזעזע ומחריד כל לב ירא שמים – לפעמים אדם
 מחמיץ הזדמנויות שהקב"ה פותח לפניו דרך, סולל לפניו נתיב, מושיט לו יד – והוא אוטם את לבו

ומקפיא אותו. וכשיום אחד הוא חפץ לשנות ולשוב – קשה לו מאד מאד! כי הלב מכוסה, נעול, קפוא, אטום, ערל---

ניתן להדגים רבות מחיי הילדות – לעגת לשיחתה של המו' ביהדות, אטמת לבך בפני תחנוני ההורים, חשבת שכל התוכחות מופנות למשהי אחרת – ויום אחד כמעט מאוחר – וקשה, קשה מאד להסיר ערלת לב... כמה יסער הלב ותעגם הרוח כשיבחין יהודי שהחמיץ רגע של הושטת יד מהקב"ה!!

ב. המלבי"ם בסוף פרק ג' מבאר שנביאי השקר אשמים בבלבול, ובנדודי בני"י, אף כאן, בפרק ד' מציין הנביא ירמיהו:

"אכן, השא השאת לעם הזה... שלום יהיה לכם ונגעה חרב עד הנפש" (פס' י') זה שעמ"י רואה את נביאי השקר חוטאים ומחטיאים, ולא נענשים - כביכול מפתה וגורם לחטא, וממילא לפורענות. כאן כדאי להסביר על נביאי השקר, ובהמשך הפרקים תהינה עוד הזדמנויות רבות – מציאות נביאי השקר בכל דור... הקב"ה נתן לנו את הנסיון אך נתן לנו את הכלים להתמודד מולו – ולנצח! מקור לעיון בענין נביאי השקר: - "יסודי התורה" לרמב"ם פרק ז'.
"נביאי אמת" / הרב צ. וולף זצ"ל.

ג. נקודה מרכזית בפרק זה, היא תאור הפורענות.

ד. בדרך כלל – לשון הנביא קשה וטעונת באור מילולי בצד הבאור הרעיוני. לצורך כך נשתמש הרבה במראה הלוח. על הלוח נגיש את הפסוקים ובצמוד אליהם באור מילולי ורעיוני. רצוי לא לאגור אוסף מילים קשות והסברן, אלא להסביר את המילה בעודה משובצת בתוך הפסוק, שכן אז קל יותר לתלמידות להבין, ההקשרים בין המילים הקשות לבין יתר חלקי הפסוק, השיבוץ המקורי בלשון הנביא, הגשת החלק השלם – מקלים ומסייעים מאד לזכרון!

לדוגמא - על הלוח:

תאור הפורענות:

לוא לזרות ולוא להבר... " (י"א)

↓ ↓
ברור ונקי ענין פיזור

לא לטובה כי אם לרעה! לא לזרות המוץ מן הגורן, לא לנקות את התבואה מעפר.

"רוח צח שפיים במדבר דרך בת עמי,

↓ ↓ ↓
מילולי יובש מקומות בלי שום גבוהים עיכוב

רעיוני רוח יבש וסוער, בלי שום מעכב, יעבור דרך בת עמי, לטאטא את כולם לגולה.

תאור הפחד:

באו בעבים ובכפים, כל העיר עזובה... " (כ"ט)

↓ ↓
סלעים יערות סבוכים

יבואו להסתתר ביערות העבים והמסובכים באילנות, יעלו בין הסלעים להסתתר שמה.

"מקול פרש ורומה קשת – בורחת כל העיר

↓ ↓
מילולי משליך רוכב הסוס

רעיוני מכל קבוצת הפרשים, והמורים חיצים בקשת - יברחו כל אנשי העיר.

החנופה לעוה"ע:

"ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני – תעדי עדי זהב תקרעי בפוץ עיניך לשוא תתיפי... " (ל')

↓ ↓ ↓ ↓
מילולי עשוק צבע אדום תכשיט וקישוט צבע כחול לעיניים

רעיוני מה יועיל שתלבשי אדום, תתקשטי וכי – על חנים עשית עצמך יפה ומהודרת, כי מאסו בך אומות העולם, מה תתוצי אל העכו"ם בשוחד ובדורונות – "נפשך יבקשו!"

צורת הגשה זו על הלוח, אופיינית מאד בשעורי נביא, בפרק ב', למשל – נשתמש בה הרבה לפרוק הפסוקים הקשים והמורכבים. נתיר לבנות להעתיק את מראה הלוח – ונעניק אמצעי חזותי מצוין כדי לסייע להן. אולי כך נפתור את הדילמה – בין ניהול מחברת – הדורש זמן, לבין ויתור על כך. מחד גיסא לא נקדיש זמן להכתבה במחברות (כי אין לנו זמן לכך...) ומאידך גיסא – העתקת מראה הלוח למחברות – בדקות ספורות, תוך כדי למידה – מקלה ומקדמת מאד! בחזרות ובמבחנים נבחין שדוקא הפסוקים הקשים – היו קלים יותר ללמידה ולשינון – בשל העזרה החזותית, הבהירה והמאורגנת. נסיים את הפרק בהבעת הכאב העמוק:

"כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה... בת ציון תתיפח... אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים..."

פרק ה' (4 - 5 שעורים)

א. פתיחה:

"שוטטו בחוצות ירושלים... ובקשו ברחובותיה, אם תמצאו איש אם יש עושה משפט מבקש אמונה - ואסלח לה" - וכי אין איש צדק? הלא העולם היה נחרב! אלא - שוטטו בחוצות - מבקשי אמונה פסו מן הרחובות! הרד"ק: החסידים שהיו בירושלים היו מתחבאים בבתיהם, ולא היו יכולים להראות ברחובות ובחוצות מן הרשעים! (אכן, צפניה ניבא בבתי כנסיות, וירמיהו - המסירות נפש צ- בשווקים וברחובות).

ב. "ד' עיניך הלא לאמונה!" (פס' ג')

- בפרק זה נעמיק בנקודות הקשורות לאמונה, משעור לשעור נעבה את הפתילים, נחזק את הקשרים, נשים לב לנקודות רופפות, רועדות, הטעונות חיזוק! בכל אקלים כתתי מרגישים איזה שהוא משב רוח המרעיד את העלים הרכים. אמנם רבות הן הנשענות על ענף עץ אבות, אך עדיין... דרך אמריו מתוקים של הנביא יכולות אנו לחזק, ללטש, לעורר, להחיות נפשות - זו הזכות וזו גם החובה!
- "ד' הכית אותם ולא חלו, מאנו קחת מוסר, חיזקו פניהם מסלע..." בעבר- על כל צרה קטנה כגדולה שהתרגשה על האדם, הלך לנביא והסביר לו בשל מה הסער הזה. היום- דרכי השגחת ד' מסייעות לנו להבין. הקב"ה שולח לנו מסרים, רק צריך לפתוח את הלב, להתבונן- ולתקן! על הג"ר ברוך בער ליבוביץ זצ"ל, ראש ישיבת קמניץ, מסופר, שפעם מעד במדרגות הישיבה, ונותר לשבת על המדרגה. התלמידים אשר חשו לעברו, היו בטוחים שאינו יכול לקום, והוא זקוק לעזרה. "לא" אמר להם "אני יכול לקום, אבל אני נשאר לשבת כדי להתבונן ולחשוב מדוע קרה לי זאת. אם נפלתי- אות משמים הוא עלי לחשוב מה עלי לתקן--
- משל לאדם שהיה סר וזעף כל אימת שעלה במדרגות ביתו. השכנים ידעו היטב שכדאי לא להתקל בו-- תמיד פגשוהו עצבני ולחוץ. עד, שיום אחד הבחינו השכנים בשינוי מדהים- פתאם התחיל לעלות מתרונו ועליו במדרגות! תמהו ושאלו. השיב להם- "הגורם ללחץ ולכעס שלי- תיבת הדואר! קראתי לה תיבת "גמ"ח"- לא היו בה לא מכתבי ברכה, ולא מכתבי זכיה. איש לא התעניין בשלומי. רק גז, מים וחשמל... חשבונות ומיסים. החלטתי- זהו, לא עוד! לא אתיחס יותר! ומאז- חיי עליזים ושמחים, איני פותח את תיבת הדואר, חדלתי להתייחס אליה---
- שמעו השכנים, והחליטו לחקותו, ומיני אז- כל אנשי הבנין "שמחים", "עליזים" "ומאושרים"... עד שיום אחד נחרד הבנין מקול סירנות וצפירות. הגיעו אנשי המשטר, הניחו כבלים ואזקו את יושבי הבנין. לקול מחאותיהם השיבו: "יש מחיר להתעלמות! וכי מה חשבתם? ראו את תיבות הדואר שלכם- עמוסות וגדושות בהתראות, בזימונים למשפט, בצווי עיקול, ובפניות של עורכי-דין. וכי חכמה להתעלם?! הגיעה העת לפרוע את החשבון." - והובילום למאסר!

הקב"ה שולח לכל אחד מאתנו מסרים, כדי שנלמד, נקח מוסר ונתקן! (תחילה במאורעות המתרחשים בעולם, במעגלים רחבים, ואח"כ צרים יותר, ואח"כ במעגלים צרים מאד- במשפחתו של האדם, או בו עצמו--)

זו לא חכמה להתעלם!! ח"ו ניתבע על כך! בל יהא לנו "לב סורר ומורה" (פס' כ"ג). אחת הדוגמאות למסרים- מכ"מ- מידה כנגד מידה. כשבאים יסורים על האדם- עליו להתבונן מה ה"מידה כנגד מידה" שבכך, בפרקים הבאים נראה זאת רבות.

● **התבוננות מביאה לאמונה!** (חובות הלבבות)

"אשר שמתי חול גבול לים חק עולם לא יברנהו ויתגעשו ולא יוכלו..." (פס' כ"ב)

"ולא אמרו בלבבם נירא נא את ד' אלוקינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעיתו, שבועות חוקות קציר ישמור..." (פס' כ"ד)

● נשיב עתה על השאלה אשר הצבנו בפרק ב'.

איך פרעה יכל להתעלם מיד ד'?? מדוע לא ירק על עצמו? מדוע לא הבין מי ד'? איך ניתן להתעלם מהאמת הברורה??

(שאלה דומה נשאלת לגבי התנהגותו של ירבעם בן נבט מלך ישראל. במלכים א' פרק י"ג מסופר שירבעם עמד והקטיר קטורת לע"ז, תוך כדי כך, בא אליו עידו הנביא, ואמר לו בשם ד': "הנה בן נולד לבן דוד יאשיהו שמו וזבח עליו (על המזבח) את כהני הבמות המקטירים עליך, ועצמות אדם ישרפו עליך", ונתן לו הנביא אות ומופת לקיים את דברין "הנה המזבח נקרע ונשפך הדשן אשר עליו" וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמור תפשוהו" אבל, קרה דבר נורא: "ותיבש ידו אשר שלח עליו ולא יכול להשיבה אליו"! ובאותו הרגע, כשירבעם עמד שם במצב הזה- " והמזבח נקרע, וישפך הדשן מן המזבח, כמופת אשר נתן איש האלוקים בדבר ד'".

ניתן לצפות, שאחרי שירבעם ראה מה נעשה כאן, הוא בודאי יחזור בתשובה! האמנם?? "ויען המלך, ויאמר אל איש האלוקים- חל נא את פני ד' אלוקיך והתפלל בעדי ותשוב אלי, ויחל איש האלוקים את פני ד' ותשב יד המלך אליו, ותהי כבראשונה".

ומסביר רש"י- "חל נא את פני ד' אלוקיך" ולא "אלוקי"- עדיין עומד במרדו!!

"ותהי כבראשונה"- עמד ומקטיר לע"ז!!

איך אפשר להסביר את התנהגותו של ירבעם? מה ישב? איך יכל להתעלם מהאמת הברורה?
סיפר הג"ר דן סגל שליט"א: הג"ר אלחנן קונשטט זצ"ל, ראש ישיבת "קול תורה" בבית וגן בירושלים, נכנס פעם לחנות שבעל הבית לא נכח במקום. בעודו ממתין, נכנס לחנות יהודי שחזותו ענתה בו שאינו מאמין. שאל היהודי? "איפה בעל-הבית?"

"אין פה בעה"ב", ענה ר' אלחנן.

"מה פרוש?!"

"אין, אין בעל הבית, זו חנות בלי בעה"ב..."

"אין דבר כזה, אתה לא רואה חנות מסודרת, מחירים, קופה רושמת- ברור שמישהו עשה זאת!"

"מה, לא שמעת? היה פיצוץ בנמל חיפה ונהיו "אטומים" באויר שהצטרפו למולקולות, רוח חזקה

הביאה אותם מחיפה לירושלים, וכאן הם הסתדרו מעצמם ונהייתה חנות עם סחורה"
 "תסלח לי אדוני"- אמר היהודי ההמום- "אתה צריך דחוף רופא פסיכיאטר!"
 "אני?!"- אמר ר' אלחנן- "אני זקוק לפסיכיאטר בגלל שאמרתי תאוריה משונה על חנות אחת, ואתה
 אומר כך על כל העולם,

ואתה חושב את עצמך לאדם נורמלי?!"

אם כן, האמונה בבורא העולם היא דבר כה פשוט למתבונן- "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"
 "השמים מספרים כבוד קל" – ככל שהמדע מתפתח, מתגלים דברים מדהימים על החכמה בבריאה. אז
 איך זה שאנשים מסתובבים פה וטוענים שאין אלוקים?
 (מנסיון, ככל שהמורה נלהבת ונרגשת שכ"כ פשוט להאמין, תהיה תלמידה אחת.. או יותר... שתשאל:
 "אז מה, כל המלומדים והפרופסורים – טפשים?")
 נספר עוד ספור ובו תתורצנה כל השאלות:

סיפר הרב שלום מאיר וולך שליט"א: ישנו ארגון בשם "אפיקים" העוסק בקרוב בחוקים, ומתמחה
 דוקא באנשים משכילים, אינטלקטואליים. יו"ר הארגון- הרב בקר שמע שיש הרצאה בבאר-שבע,
 הנאמרת ע"י יו"ר הליגה נגד חזרה בתשובה. נסע הרב בקר לשמוע מה "מוכר" הלז בהרצאה. ישב לידו
 אדם שנראה משכיל, ומשך כל ההרצאה נענע בראשו לאות הסכמה. שאלו הרב בקר מדוע בא, ענה לו-
 "רציתי לשמוע מה טענותיו. ואכן השתכנעתי שיש בחזרה בתשובה 'שטיפת מח', 'כפיה דתית', וכו'."
 אמר לו הרב בקר: "אתה הרי אינטלקטואל, אז בא תשמע גם את הצד השני, בשבוע הבא ייערך סמינר
 של "אפיקים" במלון "גלי צאנז" בנתניה, בא לשבוע ותתרשם".

במוצש"ק, נהוג בסמינרים מסוג זה, לערוך סמפוזיון בו המשתתפים מספרים על חוויותיהם
 והתרשמותם מהסמינר, את החלטותיהם לשינוי בחייהם, וכו'.
 והנה, רואה הרב וולך שהיהודי עוזב את המקום לפני תחילת הסמפוזיון. ניגש אליו ושאל: "הרי נשארתי
 עד עכשיו, ומדוע תעזוב ברגע האחרון?"

ענה היהודי: "יש לי את ההתרשמויות שלי, ואיני מעוניין במה שאחרים מרגישים"
 "נו, אדרבה" ענה הרב וולך- "איך התרשמת?"

"אני מוכרח לומר לך שנהניתי מאד! ברור שאין כאן שטיפת מח, ברור שאין זו כפיה דתית. אתם
 מצליחים להוכיח דברים ברורים בענין האמונה והחיוב בשמירת מצוות".
 "אז מה כבודו מתכוון לעשות?"

"מה אגיד לך, יקח לי הרבה זמן ל ש כ ו ח את מה שראיתי ושמעתי כאן..."

מדוע הוא רוצה לשכוח? הרי למד דברים נכונים ואמתיים? אלא יהודי זה מבין שהדברים ששמע מחייבים
 אותו לשמור שבת ולאכול כשר, ובסך הכל- להיות נשלט ונכנע למרות רוחנית גבוהה, וזה לא מוצא חן
 בעיניו. אז כדי להתפטר מזה הוא מחליט ש"אין אלוקים", ואת מה ששמע הוא מתכוון ועובד לשכוח
 בהקדם האפשרי.

למדנו מכאן שאדם יכול לדעת, להבין ולהכיר, אבל רצונותיו מכריחים אותו לומר שאינו מאמין...!

ג. נקודות נוספות בפרק :

- הנטישה והעזיבה תוך כדי השובע וחסידי הבורא :
 "אי לזאת אסלח לך? בני עזבונה... ואשביע אותם וינאפו ובית זונה יתגודדו... " (ז')
- "...סוסים מיוזנים משכים היו" .. (ח')
- "שמנו עשתו גם עברו דברי רע דין לא דנו דין יתום ויצליחו..." (כ"ח)
- תאור הפורענות, הנמשך בפרק ו'. "כי רעה נשקפה מצפון ושבר גדול"

לסיכום שליש א', ולקראת שליש ב' :

את פרק ה' נשאף לסיים עוד לפני חנוכה, כך שסיימנו בשליש א' : פרקים א'-ה', מ'-מ"ג, ופרק ל"א. טרם נעבור לתכנון שליש ב', מן הראוי להעיר כאן הערה שתלווה אותנו יותר ויותר משך השיעורים : תוך כדי ביסוס הנקודות העקריות בפרקים, נדגים לילדות דוגמאות **מתוך** הנביא ירמיהו עצמו, מהפרקים המאוחרים יותר. ההטרמה וציון המאורעות עוד טרם לימודם על הסדר, - מעשירים, מבססים, והתלמידות שמחות לגלות, שהפרקים המאוחרים כבר, בעצם, ידועים להן, גם אם בחלקם. אין צורך לחפש דוגמאות, הן כאן! בנביא עצמו! וככל שנגלה שליטה וידע, בקיאות והבנה **בכל** פרקי הנביא - נוכל להקנות בדרך קלה את המאוחר יותר, בפרט לאור העובדה - שמפרק י"ט ואילך, הפרקים ברובם קלים הרבה יותר ונרכשים ביחידות זמן קצרות, הרבה פעמים בשיעור אחד - פרק שלם!

דוגמאות להטרמות :

- בכל עת שמלמדים פסוקים הדנים בענין **נביאי השקר** - ניתן להביא דוגמאות רבות מפרקים כ' ואילך :
 ✓ חנניה בן עזור שובר את מוטות העץ אשר על צואר ירמיהו, וסופו. (פרק כ"ח)
 ✓ שמעיה הנחלמי שולח איגרת לא"י ובה דברי בלע נגד הנביא ירמיהו, וסופו (פרק כ"ט)
 ✓ עונשם המר של נביאי השקר : אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה, אשר קלם נ"י באש ונהפכו למושג של קללה. (פרק כ"ט)
- **מסירות נפשו** של ירמיהו :
 ✓ פשחור בן אימר מכה את ירמיהו. (פרק כ')
- ✓ ירמיהו בבור הטיט. (והצלתו ע"י עבד כושי.) (פרק ל"ח)
- ✓ הוכוח בין זקני הארץ לבין הכהנים ונביאי השקר - "משפט מוות לאיש הזה", וירמיהו משיב :
 "ואני הנני בידכם, עשו לי כטוב וכישר בעיניכם אך ידוע תדעו כי אם ממיתים אתם אותי, כי דם נקי אתם נותנים עליכם.." (פרק כ"ו) ורק יד אחיקם בן שפן היתה להצילו ממוות מידי.

✓ ועוד דוגמאות רבות (אנשי ענתות, ירמיהו בבית האסורים, בבית ההונתן הסופר, נחשד כמרגל!)

- **משלים** רבים שזורים בדברי נבואתו של ירמיהו. ומהו כוחו של משל? על כך נלמד בפרק י"ג, הפותח במשל, וממשיך בעוד משל, ואף תשובתנו על מעלת המשל- תהא בדרך משל.
- **קלקול המנהיגות** :
יהויקים קורע בחמת זעם את מגילת איכה ושורף באש, אבל רק כשהגיע לסוק שמתייחס לאובדן שלטונו... (פרק ל"ו)
ועוד דוגמאות לאורך הפרקים. ולעומת זאת :
- **נקודות אור** זוהרות לדורות –
משפחה שלמה של "ספר מוסר חי" – משפחת יהונדב בן רכב, וקידוש שם ד' שנגרם ע"י צאצאיו.
(פרק ל"ה)
- **החורבן קרב** ובא – חנמאל בן שלום דודו של ירמיהו מוכר לו שדה בא"י, תאור מעשה החוזה, הטמנתו בכד חרס וכו' לסמל שהגלות תארך 70 שנה, ולא כדברי נביאי השקר שאמרו עוד מעט נשוב... רק שנתיים... (פרק ל"ב)

תכנון שלישי ב':

חודש טבת

פרקים ו' ז' ח' ט'

(כל שבוע פרק, ואפילו יותר)

פרק ו'

- א. תאור הפרענות, ב. מול ההרס שזורעים נביאי השקר, ג. דברי החיזוק של הקב"ה לנביא:
- א. "כי רעה השקפה מצפון ושבך גדול... אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, קומו ונעלה... ונשחיתה ארמנותיה... עולל יעוללו כגפן שארית ישראל השב ידך כבוצר על סלסילות"
- ב. והנביא ירמיהו מתאר במר ליבו –
- "ואת חמת ד' מלאתי נלאתי הכיל – שפוך על עולל בחוץ ועל סוד בחורים יחדיו..." – כמה אנו חשים בהתגשמות נבואות אלו...
- כאן מפנה הנביא תוכחה לנביאי השקר: "הובישו כי תועבה עשו..."
- ושוב – הקב"ה נתן את הנסיון אך נתן את הכלים להתמודד עמו:
- "עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות יולם אי זה דרך הטוב ולכו בה ומצאו מרגוע לנפשיכם... והקימותי עליכם צופים (=נביאי אמת)... ויאמרו לא נקשיב..."
- ג. ודברי חיזוק מהקב"ה לנביא:
- "בחון נתתיך בעמי מבצר... ובחנת את דרכם" (פסוק כ"ז)

פרק ז'

ניתן ללמוד פרק זה משך שני שיעורים בלבד!

- א. שיעור ראשון: פס' א' – כ"ז!
- אזהרה לשוב אל ד', לא לסמוך על דברי נביאי השקר "היכל ד' היכל ד' היכל ד'", כי אם תיטיבו דרככם – ושכנתי אתכם במקום הזה ובארץ שנתתי לאבותיכם עד עולם, אך אם אתם בוטחים על דברי השקר – לבלי הועיל, יקרה לביהמ"ק כפי שקרה למשכן בשילה.
- והשאלה הנוקבת: "המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו בעיניכם"? (י"א)
- תאור הע"ז: "הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כונים למלאכת השמים..." (י"ח)
- אין הקב"ה חפץ בקורבנות "עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר" (כ"א)

כי לא רק מצות קורבנות ציויתי את אבותיכם בהוציאי אותם מארץ מצרים, לא רק על דברי עולה וזבח דברתי עמם, (דבר שעם ישראל שמר עליו עד הסוף, גם אם חלק מהכהנים היו כהני שקר) – כי אם לשמוע בקולי – והייתי לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם!

ב. שיעור שני: פס' כ"ז – סוף:

הדרדרות הנוראה בע"ז – הקרבת הבנים למולך!

"שמו שיקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמא, ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנום לשרוף את בניהם ואת בנותיהם באש... לא ציויתי ולא עלה עלתה על ליבי!" (ל', ל"א)

נביא את דברי המדרש ביק"ש על ע"ז למולך, ונציב את השאלה: אם נבואה שנכתבה – הוצרכה לדורות, מי היום מקריב את בנו למולך?

וכך אומר המדרש:

"אע"פ שהיו כל בתי האלילים בירושלים, המולך היה חוץ לירושלים במקום מופלג, וכיצד היה עשוי – היה צלם והיו לו שבע קנקלין (מחיצות של סורג) והוא לפנים מהם. והיו פניו של עגל וידיו

פשוטות כאדם שפותח ידו לקבל מחבירו... ואדם לפי קורבנו נכנס – כיצד?

כל מי שהיה לו עוף נכנס לקנקל ראשון ומקריב. צאן – לשני. שה – לשלישי, עגל – לרביעי. פר –

לחמישי. שור – לשישי.

ומי שהיה מקריב בנו – היו מכניסין אותו לשביעי ונושקו, ועל זה נאמר "זובחי אדם עגלים ישקון"

(הושע)

והיו נותנים את הבן לפני המולך, והיה מסיק מבפנים עד שהיו ידיו נעשות כאויר (כאש) ונוטלים את

התינוק ונותנים אותו לתוך ידיו, והיו מביאים תופים ומקישים להם בקול גבוה כדי שלא יהא קולו

של נער יוצא, ואביו שומע ומעיו יוצאים עליו..."

והיום?

גדול המחטיאו יותר מההורגו! אבא שמפקיר את בנו לרחוב, לסכנותיו ולמדוחיו, שאינו מתענין מי

הם החברים של בנו, אלו ספרים הוא קורא, לאלו חוגים הוא הולך, מה הוא רואה, אלו מכשירים

בכיסו – אף הוא מקריב את בנו, כי מי אמר שלהרוג את הנפש פחות חמור מלהרוג את הגוף?

"לכן הנה ימים באים... ולא יאמר עוד התופת וגיא בן הנום – כי אם גיא ההרגה... והשבתי מהרי

יהודה ומחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה..."

פרק ח'

א. נזכור את ראשי התיבות מכ"מ – מהנהגת הקב"ה עם ברואיו – מידה כנגד מידה. היום, שאין לנו

נביא – בכח ההתבוננות נוכל להבין מדוע באה עלינו צרה, ולקיים – יפשפש במעשיו. שכן לפני העונש

נבין על מה התביעה.

"בעת ההיא... יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו... מקבריהן ושטחום לשמש ולירח

ולכל צבא השמים אשר אהבו וואשר עבדום... לא יאספו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו" (פס'

א' – ג')

- ב. הפניה לשוב: "היפלו ולא יקומו, אם לשוב ולא ישוב?" (פס' ד')
- "מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה ניצחת?" (פס' ה')
- "כולו שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה" – (פס' ו')
- המלבי"ם: מדוע שבים וחוזרים לסורם? – כי תשובתם מזויפת הוא, החזיקו בתרמית מאנו לשוב!
(ונזכור שוב: "נירו לכם ניר... " "גם אם תכבסי בנתר... נכתם עוונך")
חובה לעצור, להתבונן! נלמד ק"ו מהעופות.
- "גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותור וסיס ועגור... ועמי לא ידעו את משפט ד"!" (ז')
- המלבי"ם: העופות מרגישים בהתקרב זמן החורף והשלג שבו לא ימצאו מחסה ומזון. ונוודים אל הארצות החמות, ולא ישובו עד בא האביב. ועמ"י לא ידעו את משפט ד' העתיד לבוא עליהם כדי להשמר ולעזוב דרכם הרעה לפני בוא הפורענות.
- ג. ושוב התביעה כלפי נביאי השקר ועונשם: "לכן יפלו בנופלים בעת פקודתם" (י"א)
ואחר תאור הפורענות: "אסוף אסיפם... אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל..."
(השוואה בין הברבה לקללה עפ"י הרד"ק)
- ד. ונסיים: "מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה... חללי בת עמ"י" (כ"ג)
האברבנאל: מרב דאגת ליבי, מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה כדי שאוכל לבכות יומם ולילה את חללי בת עמי, מבלי שיפסקו הדמעות
- ילקו"ש: כיון שחרבה ציון וירושלים ובית המקדש, ונשרף ההיכל, ויצאו ישראל בקולרין (עול ברזל על הצואר) היו מבקשים לבכות ולא הניחום השונאים, אלא היו רודפים אחריהם ומכים אותם על צואריהם. שנאמר: "על צוארינו נרדפנו" (איכה ד') וכיוון שיצא יום ראשון נפנו אילו לאכילה ואילו לבכיה, ועליהם ירמיהו מקונן - בכה תבכה בלילה. אמרו ישראל לירמיהו: נעשה תנאי בינינו – אנו ואתה, שאתה נתון ברווחה – הוי בוכה ביום ואנו בוכים בלילה. וכל עשו. ירמיהו היה בוכה ביום ואומר: "ארור היום אשר יולדתי בו (פרק ל"ט)
- אמר הקב"ה – ישראל בוכים בלילה וירמיהו ביום – אני אבכה יומם ולילה! שנאמר "ואבכה יומם ולילה על חללי בת עמ"י"
- ואמרו חז"ל (תרגום איכה) כשהוריד ירמיהו ב' דמעות נעשו כשני מעיינות.
נא' במדרש: נתתי להם תורה לישראל שהם עוסקים בה שנאמר "והגית בו יומם ולילה", לכן נאמר: "ואבכה יומם ולילה!"

פרק ט'

א. פתיחה: "מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאיתם כי כולם... עצרת בוגדים" (א')

הרד"ק: מאמר הנביא – כי לא יכול לראות ברעת ישראל.

המלבי"ם: אעזבה את עמי – להתבודד במדבר. כי כולם מנאפים ובכ"ז נעצרים לפני ד' לעבוד

ולהתפלל, אבל זו בגידה – כי ליבם מלא אוון.

ב. חטאי הלשון "מוות וחיים ביד הלשון" –

"וידרכו את לשונם קשתם שקר... איש מרעהו השמרו ועל כל אח אל תבטחו... כל אח עקוב יעקוב וכו' רי רכיל יהלוך, ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו למדו לשונם לדבר שקר..." בקצרה, כי אמנם זהו שיעור נביא ולא שיעור יהדות, על כן נשתדל במעט להכיל את המרובה, שיהא הנקב חודר לב וכליות – "חץ שחוט לשונם" והרי מוות וחיים ביד הלשון... שתו בשמים פים ולשונם... בארץ... תוך כדי ההסבר המילולי והשטתי, וציון חטאי הלשון השונים – רכילות, שקר ליצנות, חנופה וכו'. – אולי ניגע ב-2 זוויות מנוגדות: אמירה לחוטא, ומנגד אמירת נוחם לנפגע:

- הגאון רבה של ירושלים, ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל התגורר על מדרון הר. מרפסת ביתו היתה במרום הר תלול. יום אחד, בהיותו לבדו בביתו, בגיל 80 – נכנס לבית אדם מעורער בנפשו. ולחרדת הגרי"ח – ספר שכל מטרת בואו – להשליך את הרב מהמרפסת. הרב נחרד! המשוגע – כוחות על אנושיים לו, והוא לבדו, מאין יבוא עזרו? התפלל רי"ח זוננפלד להקב"ה, והנה רעיון: פנה למשוגע ואמר לו – "אתה רוצה לזרוק אותי מכאן – מה החכמה בכך? זו לא חכמה לזרוק מהמרפסת למטה, זה כל אחד יכול. בוא נראה אותך יורד איתי למטה וזורק אותי מלמטה למעלה! הרעיון "דיבר" על ליבו, ואכן ירדו למטה, שם ביקש הגרי"ח את עזרת עוברי האורח... זו לא חכמה לזרוק "מלמעלה למטה" – כל אחד יכול, המילים – כחץ כ"כ קל להטיח, לפגוע, להעליב, להשפיל, לרסק, להטיל מורך, בקלות – בכח מילה אחת או אפילו עיקום שפה – לרמוס אדם ברגע אחד!

אבל האתגר, האומנות – "לזרוק" מלמטה למעלה! להניף, לרומם, לעודד, לטפח, לפאר – זו החכמה וזו המשימה!

- ומנגד – מעט נוחם לנעלבות, לנפגעות:

מאוד קל להוציא את הרוח מהמפרשים. אמירה כמו "פתאום נהיית צדיקה" (ומי אמר שאסור להיות פתאום צדיקה? אכן כן!) "חסידונת" (מילה שנורתה לעבר הגב' שרה שנירר ע"ה, חץ לעג אופיני אותו ציטטה רבות ביומנה), מול אמירות אלו שאמורות לשבור וליאש – נזכור את משלו של הסבא מנובהרדוק:

תנין היה שרוע למרגלות עץ, והיה רעב מאוד. נשא עיניו אל על וראה צפור בצמרת העץ. הו, זו תהא ראויה להשביע את רעבוני. איך איך אגיע אליה?! ואז – פנה אליה והחל לשדלה שתירד אליו. והציפור, כמובן, מסרבת. פנה אליה ואמר בתקיפות: "רדי, עלי לאמר לך משהו" – ושוב – הציפור מסרבת כמובן.

מה עשה? נותרה לו אפשרות אחרונה ויחידה: פער פיו וחשף מלתעות אימתניות עם שיניים רצחניות - הציפור ראתה, ונבהלה כ"כ עד שנפלה היישר לתוך פיו הפעור... טיפשה! – אומר הסבא מנובהרדוק – את בעלת הכנף, את בצמרת העץ, בשום אופן לא יכל התנין להגיע אליך! סוד נפילתך – כי הסתכלת לתוך פיו!

אף אנו – אם נסתכל לתוך פיו של הזולת – "מה יגידו..." – ניפול! אנחנו בעלי הכנף, בעלי היתרון, נמצאים למעלה, בצמרת העץ. ואם משהו יורה חץ לעג: נפרוש כנפיים ונעוף, הרחק, בל נסתכל לתוך פיו---

- בנקודה זו נציין גם את אנשי ענתות הזוממים להפיל את ירמיהו. אפשר לתאר דוגמאות מהפרקים הבאים – רצונם לשים רעל בלחמו, להכריתנו מארץ החיים וכו'. – "שבתך בתוך מרמה"

ג. קינה על החורבן קריאה למקוננות, וסיבת החורבן :

"כי עלה המוות בחלונינו באו בארמנותינו להכרית עולל בחוץ..." (פס' כ')

"מי האיש החכם ויבן את זאת... ויגידה על מה אבדה הארץ... ויאמר ד' על עזבם את תורתיו..."

(פס' י"ב)

הגמ' בנדרים : שלא ברכו בתורה תחילה. (-שלא היתה התו' חביבה עליהם).

האלשי"ך : משל למלך שהיה לו מנגן שהיה המלך משתעשע בניגוניו המתוקים.

ויהי היום והאיש הכה את חבירו – והמלך חנן אותו. לאחר מכן אמרו – המנגן נפגע בידיו ולא

יוכל לנגן עוד – אז פקד עליו המלך את עוון ההכאה.

כך כל זמן שישראל עוסקים בתורה, הקב"ה חונן על עבירות אחרות, אבל לאחר שהפסיקו את

מנגינת התורה – הקב"ה פוקד עליהם עוונות הראשונות.

המלבי"ם : בשמירת התורה יש 3 דרגות : א) דבקות בתורת ד' באהבה ובחושך נפלא.

ב) שמירת המצוות מצד היראה.

ג) העושה מצד ההרגל והמנהג – מצות אנשים מלומדה.

וכנגדן 3 חלקי הפס': א) "עזבם את תורתו" – שנתתי שתהיה לפניהם ישעשועים ולאהבת נפש.

ב) "לא שמעו בקולי" – כשומע בקול אדון המצווה.

ג) "ולא הלכו בה" – מצד ההילוך וההרגל.

ד. ולסיום : "כה אמר ד' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו... כי אם

בזאת יתהלל המתהלל – השכל וידוע אותי... כי באלה חפצתי נאום ד'!" (פס' כ"ב כ"ג)

חודש שבט

פרקים: י', י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו

פרק י'

א. "כה אמר ד' אל דרך הגויים אל תלמדו"

אברבנאל: אם אתם רוצים להיות מיוחדים ונבדלים ונפרשים משאר הגויים מפני אות ברית אשר בבשרכם – ראוי שלא תלמדו מדרכיהם!

"ותאותות השמים אל תחתו – כי יחתו הגויים מהמה!!"

בגמ': - אמר ר' יוחנן – מנין שאין מזל לישראל? – שנאמר – "כה אמר ד' אל דרך הגויים..."
אמר ר' מאיר – בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי אלילים. לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל.

ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום – אין מיראים מכל אלו... העובדי אלילים יחתו ואין ישראל יחתו.

במדרש הגדול "כי תבוא" נאמר:

"ישראל אינם מסורים למזל אלא הכל תלוי במעשיהם!" והאלשי"ך הקדוש מביא את המעשה המובא בגמרא: (שבת, קנ"ו ע"ב)

מעשה בשמואל ואבלט (חוזה בכוכבים נכרי) שהיו מהלכים בדרך, ועל פניהם חלפו אנשים שנחפזו לאגם כדי לקצוץ את הקנים הצומחים על שפתו. הצביע אבלט על אחד מההולכים ואמר לשמואל:

"אדם זה לא ישוב מדרכו, שכן נחש יכישנו וימות" – השיב לו ר' שמואל: "אם יהודי הוא יחזור לשלום" ואכן לאחר זמן מה שב אותו פועל מעבודתו. תמה אבלט שכן חזה בכוכבים שאדם זה ימות, וביקש למצוא את סיבת חזרתו לחיים.

בקש ממנו אבלט לפרוק את מטענו. והנה בתוך הצרור, בין הקנים, נתגלה נחש מת. שאל אותו שמואל: "איזו מצוה קיימת היום?" השיב הפועל: "בכל יום ויום נוהגים אנחנו, הפועלים, לאסוף מכל אחד את

פיתו ולאכול את ארוחותינו במשותף, הים הבחנתי כי לאחד העובדים לא הייתה פת, והלה התבייש מאוד. פניתי אליהם ואמרתי: "היום אטול אני מכל אחד את חלקו" כאשר הגעתי לאותו פועל,

העמדתי פנים כאלו אני נוטל פת ממנו כדי שלא יתבייש".

נענה שמואל ואמר: "מצוה גדולה קיימת!"...

אז יצא שמואל ודרש – וצדקה תציל ממוות.

וזהו שאמר ירמיהו לישראל – אין צורך לומר שעבודת האלילים הבל הוא, אלא גם האמונה בכוחות המזלות שלא ניתנים לשינוי אל תחזיקו. כי כוחם של ישראל כשעושים רצונו של מקום – לשנות המזל

עם ישראל מעל המזלות!

והרי – תשובה תפילה, וצדקה – מעבירים את רע הגזירה! (צדקה תציל ממוות, וכו')

נקודה זו חשוב להשריש ולבסס – המדרש ביק"ש אומר- שבימי ירמיהו ביקשו ישראל לבוא למידת

אסטרולוגיה ולא הניחם הקב"ה וכו' וגם היום – יש המבקשים...

ב. מחד – ליצנות מעי"ז "כחומר מקשה המה ולא ידברו נשוא ינשוא כי לא יצעדו..." (ח') ולהבדיל אלף אלפי הבדלות – "מאין כמוך ד' גדול אתה וגדול שמך..." (ו') "מי לא יראך מלך גויים... וד' אלוקים אמת הוא אלוקים חיים ומלך עולם מקצפות רעש הארץ... עושה ארץ בכוחו מכין תבל בחכמתו... לקול תתו המון מים בשמים..." ולהבדיל – "...הוביש כו צורף מפסל... הבל המה מעשה תעתועים... לא כאלה חלק יעקב" והפרק מסיים בקינה על הגלות והגנות המנהיגים: "כי נבערו הרועים ואת ד' לא דרשו.. וכל מרעיתם נפוצה..." (כ"א)

פרק י"א

לפרק י"א אפשר להקדיש שני שיעורים בלבד!

א. קריאת הנביא לישראל לקיים את הברית בין הקב"ה לישראל – מפס' א' עד פס' י"ב.

ב. ומי"ב ואילך: "מה לידידי בביתי עשותה המזמתה... כי רעתכי אז תעלוזי... זית רענן יפה פרי תואר קרא ד' שמך לקול המולה גדולה הצית אש עליה."

• במסכת מנחות:

- בשעה שחרב ביהמ"ק מצא הקב"ה לאברהם בבית המקדש עומד. אמר לו: מה לידידי בביתי? ואמר לו – על עסקי בני באתי. אמר לו – חטאו וגלו. אמר – שמא בשוגג חטאו? אמר לו – המזימתה. א"ל – שמא מועטים? אמר: הרבים. א"ל היה לך לזכור ברית מילה. א"ל – ובשר קודש יעברו מעליך. א"ל – אם המתנת להם היה היו חוזרים בתשובה. א"ל – כי רעתכי אז תעלוזי! אמר לו – ח"ו אין להם תקנה?! אמר לו: "זית רענן יפה פרי תואר קרא ד' שמך!"
- נמשלים רבים לזית – ביק"ש אמר ר' יוחנן – למה נמשלו ישראל לזית – לומר לך, מה זית זה אין מוציא שמנו אלא ע"י כתישה, אף ישראל אין חוזרים למוטב אלא ע"י יסורים. ונמשלו עכו"ם לים, שכל המשקין מתערבים אלו עם אלו, והשמן אינו מתערב עמהם, וישראל עולים למעלה. אולי ניתן לחדד כאן את הנקודה "הן עם לבדד ישכון..." -
- אין אפשרות להתערב בין הגויים – עפ"י משלו של החת"ס – על הויכוח בין השמש לרוח מי יוריד מן ההלך את האדרת – ככל שהיחסים "חמים" יותר היהודי משיל מעל עצמו עוד ועוד...
- בעל ה"שפת אמת" זי"ע מסביר: בעת שירמיהו אמר דבריו אלו, היו ישראל נמצאים בשפל המצב וגם אז נשארו בבחינת "זית רענן" – זיתים טריים שבעמקי קרביהם טמון השמן הטוב והבריא. כך גם במעמקי הנפש היהודית תמיד חבויה וטמונה בקרבה הנקודה הפנימית, הוא אור התורה... ובלשונו הקדוש: "כי בא להראות שגם כשבנ"י בשפל המדרגה, מכל מקום נסתר מהם אור התורה... אם כי יש להם כמה מדרגות זו למעלה מזו מכל מקום מדרגה זו נמצא בהם לעולם וירמיהו הגיד זה בהיותם בשפל המצב, אף על פי כן זית רענן וכו'. ("שפת אמת", תצווה, תרל"ט)

ג. מזימת אנשי ענתות וענשם :

"וד' הודיעני ואדעה... הראתני מעלליהם" (י"ח)

"ואני כבש אלוף יובל לטבוח ולא ידעתי כי עלי חשבו מחשבות נשחיתה עץ בלחמנו" (י"ט)

"וד' צבקות... בוחן כליות ולב אראה נקמתך מהם, כי איליך גיליתי את ריבי" (כ')

כאן נשקיע להסביר, אמנם עד כמה שידינו משגת, את בקשתו של ירמיהו, שכן עוד ניתקל בכך עוד פעמים רבות לאורך הנביא.

א. ירמיהו מצהיר: "וד' צבקות שופט צדק" – אני מאמין באמונה תמימה ואיתנה שכל משפטי ד' משפטי אמת וצדק!

ב. אך אתה, הקב"ה, בוחן כליות ולב, ויודע אתה שמבקש אני לא למעני אלא למענך, כי שליחותי למענך ולכבודך.

וכך אומר האלשי"ך הקדוש: לא בשבילי אני מבקש נקמה, אלא למען כבודך – ירמיהו מבקש על כבוד שמים, והקב"ה חס על כבודו של ירמיהו.

פרק י"ב

נקדיש כמעט את כל השיעור הראשון – להקדמה! + שני שיעורים נוספים סה"כ: 3 שיעורים.

א. שלא כהרגלנו, נקדיש שיעור – כמעט שלם – לסוגיה הידועה והמפורסמת: "צדיק ורע לו..." אך ראשית, תחילה ויסוד, דברי הנביא בפס' א' –

"צדיק אתה ד'!"

זו הכותרת, זה המוטיב, זה היסוד וזה שורש האמונה הטהורה והזכה – הכל אמת וצדק ולכן – אין שאלות! העולם הזה – "נוה התלאות" ואין אנו מתימרים להבין את דרכי נהגת ד' בעולם. אבל, שואל הנביא את הקב"ה – רוצה אני לדעת את הסיבה לא משום שאני מסתפק ח"ו, אלא אולי אוכל לדעת את הסיבה. – "מדוע דרך רשעים צלחה..." רש"י – שאל על הגדולה שנתן לני"נ הרשע והצליחו להחריב ביתו. או על אנשי ענתות היה צועק וקורא תגר.

ב. משלים רבים נאמרו ע"י גדולי ישראל, והבנות צמאות, משתוקקות ומי יודע מי מבין תלמידותינו זקוקה לדברי נוחם בענין זה, כמה חשוב, ואיזו הזדמנות יש כאן – להרעיף טל תחיה על נפש יגעה לפותה בספקות.

ג. ולכן, ניגש מתוך אוצר המשלים הידועים כמו:

1. האדם אורח בעוה"ז – כמו האורח בביהכ"נ שלא הבין את ה"עוול" בחלוקת העליות ע"י הגבאי (משלו של הח"ח)

2. אדם שנחרד בראותו את החייט גוזר במספרים אריג משי יקר... (הח"ח) – אנו רואים את שלב ה"גזירה" ואיננו מבינים שזהו התהליך לייצור בגד מופלא.

3. משל הגובלן – הקטע הסבוך, המלא פלונטרים וקשרים מאחור – כשהופכים לצד התמונה רואים שזהו הקטע המרהיב והיפה ביותר גובלן. אנו רואים את שלב הקשר, הסבך, התלאה – אך זה רק שאנו רואים את הצד ההפוך, כאשר נראה את הצד הישר---
4. משל הדמעות (הח"ח) – כשאישה חותכת בצל לארוחת ערב – היא דומעת אך יודעת שאח"כ יהא סלט ערב לבני הבית. כשמבשלת בישיבה חותכת ארגז בצל – דומעת הרבה, אך בהתאם לכך – מחכה סעודה מזינה משיבת נפש לתלמידי הישיבה. ובאולם חתונות – כשחותכים ארגזי בצל – ודאי נשטפת הרצפה בדמעות... אך אח"כ תהא החתונה הגדולה – "קול ששון וקול שמחה!" כך השיב הח"ח למי ששאלו – כבר א"א לראות את תכיפות ורבוי הצרות. והח"ח ענה לו – אכן, אך ככל שמרובות הדמעות סימן איזו שמחת עולם מחכה לנו...
- וכן משלים רבים נוספים – הממחישים כי אין לנו יכולת לראות ולהבין את הצד הנכון (אולי ניתן כאן להעמיק שאיננו מבינים סיבת מוגבלות של אדם, אך ודאי שילדי תסמונת דאון, האוטיסטים הן נשמות יקרות שזכו לרדת ולתקן תיקון מסוים, רך שביקשו לרדת פגומות כדי שלא יקלקלו בינתיים בחטאי הלשון וכו'. – בכל כיתה יש מי שצמאה לשמוע זאת) ונוסיף עוד משל על מעלת היסורים:
- מסופר על גנרל שחרף נפשו למען הקיסר, נלחם מלחמות רבות ונהל קרבות עקובים מדם. למען כיבושי הקיסר חש שהוא חב לו את כל הצלחת שגשוג והתעצמות הממלכה! כשפרש הקיסר לפנסיה העניק לו הקיסר אחוזות למשאת רב. יום אחד ערך הגנרל מסיבה, וכטוב לבו ביין – השתכח ודיבר בלעג על הקיסר! כמובן שהיה מי שהלשין לקיסר, והקיסר בחמת זעם דן את דינו לתליה. אבל, ידע הקיסר שהוא קרוע בין מה שהוא חש כלפי הגנרל שהביא לו את כל החול הזה, לבין המעשה הנואל שעשה, ולכן הוסיף לגזר הדין שבשום אופן אינו מוכן לדבר עם הגנרל או להפגש עימו.
- הגיע יום ביצוע הדין, והגנרל בצר לו מאד ביקש בכל זאת – תנו לי להפגש עם הקיסר! והיות שצריך לבצע את הבקשה האחרונה של הנדון לתליה - אמרו לקיסר – זו בקשתו האחרונה! והקיסר אמר: בשום אופן לא, איני מוכן לראותו! אמרו לו – אבל זוהי בקשתו האחרונה. השיב הקיסר – בסדר, אך בתנאי שלא יעז לפתוח את הפה ולדבר עימי! ואכן, הגיע הגנרל לפגישה הגורלית... אך הקיסר איו מוכן בשום אופן לדבר עימו! מה עושים. ברגע האחרון לפני שלקחוהו – קרע הגנרל את חולצתו ואז נגלו צלקות... חתכים עמוקים, סימני ניתוחים וכו'. הזדעק הקיסר – מה זאת?! כאן כבר נאלץ הגנרל לענות, שכן המלך שאל.... ואז השיב – הצלקת הזו מהקרוב על המיצר ההוא שחרפתי נפשי לצאת ראשון בקרב. והחתך ההוא? – נשאר מכדור שגרם לי להגיע עד שערי מוות, וכך המשיך להסביר על כל צלקת, עד שהקיסר נשבר ואמר - תנו לו חנינה---
- כל אנחנו אומרים להקב"ה – רבש"ע ראה את הסבל והיסורים שסבלנו על קדושת שמך! אמנם "דלים ורשים" אנו אך "דפקנו דלתיך" – את ה-ד' ב-אחד' – על זה טבחו בנו אומות העולם – הם נאבקו שיהיה "אחר" ואנחנו נאבקנו על האחד! "דלתיך דפקנו..."
- אבל ראה את הצרות, המחלות, העניות, הסבל והיסורים...

והקב"ה מביט - וסולח... - יש משקל עצום ליסורים!

ד. בבאור הפסוקים נשתמש רבות במראה הלוח:

תשובת ד'

<p>המשל: "כי את רגלים רצת וילאוך</p> <p>↓</p> <p>בתחרות עם נעשית עייף</p> <p>↓</p> <p>רצים ברגל וייגע -</p>	<p>ואיך תתחרה את הסוסים?"</p> <p>↓</p> <p>איך תתערב לעשות תחרות עם רוכבי סוסים?</p>
--	---

<p>הנמשל: "ובארץ שלום אתה בוטח -</p> <p>↓</p> <p>בהיותך בארץ ענתות, קרוביך אתה בוטח שלא יעשו עמך רעה</p>	<p>ומה תעשה בגאון הירדן?"</p> <p>↓</p> <p>ואם כן מה תעשה בגאון הירדן - מעון אריות איך תעמוד מול אנשי ירושלים והשרים?</p>
---	--

ה. מפס' ז' עד סוף הפרק נקדיש את השיעור השלישי לפרק י"ב.

- קינת הקב"ה על סילוק השכינה. עזבתי את ביתי = ביהמ"ק. נטשתי את נחלתי = זו ישראל. נתתי את ידידות נפשי = כנסת ישראל שאהבתיה אהבת נפש - נתתיה בכף אויביה. (האברבנאל מחלק כנגד 3 אבדות גדולות).
 "העיט צבוע נחלתי לי... רועים רבים שחתו כרמי... שמה לשממה אבלה עלי שממה... כי אין איש שם על לב... על כל שפיים במדבר באו שודדים... נחלו לא יועילו ובושו מתבואותיכם מחרון אף ד'..."
- נבואה לאומות השכנות לישראל - על סופם ועונשם - "כה אמר ד' על כל שכניו הרעים אשר נוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל - הנני נוטשם מעל אדמתם..."

פרק י"ג - 2 שיעורים

א. נפתח במשל המסביר את מעלת המשל:

פעם נשאל המגיד מדובנא ע"י הגאון מוילנא - הכיצד מאלתר הוא במהירות משלים המתאימים לנמשליהם בדיוק נמרץ. והמגיד - ממשיל המשלים ענה לו... במשל.
 משל למה הדבר דומה? לבן מלך שהיה מושלם בכל המעלות, חכם בכל החכמות, זריז וממולח. פעם יצא לסייר ביערות העד שבממלכת אביו. לתדהמתו ולפליאתו, גילה על עצי היער כי משהו הגר בסביבה, מתאמן בקליעה למטרה ומצליח תמיד לכוון אל נקודת המרכז. בקדחתנות חפש אחריו, מצאו והחל מתחקרו כיצד הצליח לקלוע בדיקנות שכזו, דבר שאף הוא עצמו, המומחה, אינו יכול. פשוט ביותר. תחילה, ענה האיכר בתמימות, אני יורה אל העץ, ואחר שנוצר החור אני מצייר סביבו את המקרה...
 -אינני נוהג אחרת, סיים המגיד. ראשית דבר אני מבאר לעצמי היטב את הפסוק. בשלב שני אני מצייר סביבו את המשל...

ב. כדי להספיק את פרק י"ג בשני שיעורים, נחלקו לשני חלקים :

1. משל האזור ומשל נבלי היין פס' א' – ט"ז.

2. "במסתרים תבכה נפשי" / בכי השכינה! ט"ז – סוף.

1. פרק זה הוא חביבן של הסמנרסטיות שכן קל, מבחינה מתודית, לבנות יחידת שיעור ולעצב מראה לוח.

2. נסביר את משל האזור ע"י חלוקה לשלושת שלביו.

נבאר לפי המלבי"ם – וכמה נוקב עד תהום הנמשל... –

"כי כאשר ידבק האזור אל מתני האיש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל... להיות לי לעם ולשם

ולתהילה ולתפארת – ולא שמעו – ולכן ככה אשחית את גאון יהודה ואת גאון ירושלים הרב..."

האברבנאל מקשר בין משל האזור לבין משל נבלי היין – שכאשר ירמיהו עשה במשל האזור ככל אשר נצטווה, היו מבנ"י שלעגו לו שעושה זאת משום שכרון. לכן באה נבואה זו לומר שמידה כנגד מידה ולקו בשיכרון.

"ואמרת אליהם... כה אמר ד'... כל נבל ימלא יין ואמרו אליך – הידוע לא נדע כי כל נבל ימלא יין?

...הנני ממלא את כל יושבי הארץ הזאת ואת כל יושבי ירושלים שכרון ונפצתם איש אל אחיו... לא

אחמול ולא אחוס ולא ארחם מהשחיתם..."

והאזהרה: "שמעו והאזינו ואל תגבהו..." – אזהרה ממידת הגאווה.

- המלבי"ם – "אזהרה לא למרוד בני"נ ולא להפר את השבועה עמו – אל תנהגו בגאווה, כי זה רצון ד'.

- חז"ל במסכת סוטה – אזהרה לגסי הרוח.

- ובמדרש – מהו שמעו והאזינו שמעו לדברי תורה ואל תדברו גבוהות, כי ד' דיבר, והיכן דיבר –

תועבת ד' כל גבה לב!

3. "ואם לא תשמעוה – במסתרים תבכה נפשי מפני גוה ודמע תדמיע, ותרד עיני דמעה..."

ואמרו חז"ל מאי במסתרים – מקום יש להקב"ה שבוכה בו ומסתרים שמו.

כאן נדגיש את בכי השכינה, הבן אולי שוכח את האם, אבל האם לעולם אינה שוכחת...

נזכיר את הסיפור בגמרא – מעשה בר' יוסי שאמר – פעם אחת הלך בדרך ונכנס לחרבה אחת

מחורבות ירושלים להתפלל. ובא אליהו זכור לטוב ושמר לו על הפתח עד שסיים את תפילתו. לאחר

שסיים את התפילה אמר לו אליהו זכור לטוב: - "שלום עליך רבי!" ואמר לו ר' יוסי – "שלום עליך

רבי ומורי!" אמר לו אליהו זכור לטוב: בני, מה בת קול שמתני בחורבה זו? אמר לו – ששמע בת קול

שמנהמת כיונה ואומרת – "אוי לבני שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגלתי את

בני בין הגויים" אמר לו אליהו הנביא זכור לטוב: בני, חייך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך,

אלא בכל יום ויום שלוש פעמים ביום אומרת כך, ולא עוד אלא בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות

ובתי מדרשות ועונין "אמן יהא שמיה רבא מברך" הקב"ה (כביכול) מנענע בראשו ואומר: אשרי

המלך שמקלסין אותו בביתו כך. ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין הגויים, ואוי להם לבנים שגלו מעל

שולחן אביהם".

"ודמוע תדמע עיני דמעה כי נשבה עדר ד"

אמר ר' אלעזר : 3 דמעוה הללו למה?

אחת על מקדש ראשון

ואחת על מקדש שני

ואחת על ישראל שגלו ממקומם

כיוון שגלו ישראל ממקומם- אין לך ביטול תורה גדול מזה".

(מדרש ילק"ש)

פרק י"ד – 2 שיעורים

הפרק פותח בענין **הבצרות** ומסיים בשאלה הנוקבת "היש בהבלי הגויים מגשימים"??

מאד קל להספיק פרק זה, אפילו בפחות משני שיעורים, כאשר נלמד אותו בזרימה "מענין לענין באותו ענין", ונצמד לאורך כל הפרק לאור באורו של המלבי"ם :

א. תאור הבצורת, עצירת הגשמים, לפי המלבי"ם- אחר נפילת ירושלים בידי נ"נ.

"אבלה יהודה ושעריה אומללו.."- כללהמדינה וגם הערים הבצורות,

"וצוחת ירושלים עלתה"- שהיא עיר הממלכה, שכבר נחרבה ע"י נ"נ, וחוף מזה נוסף עצירת

הגשמים.

"ואדיריהם שלחו צעיריהם למים..."- העשירים שלחו את נעריהם הצעירים, ושבו עם כליהם ריקם

"בעבור האדממה חתה... בושו והכלמו וחפו ראשם"- כי לריק היה יגיעם!

"גם אילת בשדה ילדה ועזוב כי לא היה דשא"- הגם שילדה ורחמנית ואוהבת את ולדה, בכל זאת

עזבה אותו..

ב. וכאן תפילתו ותחינתו של ירמיהו לביטול הגזרה, תוך לימוד סנגוריה על עמ"י, שהרי זה בגלל

הפיתוי הנורא שפיתו נביאי השקר!

פעם ראשונה : "אם עווננו ענו בנו.. עשה למען שמך... מקוה ישראל ד' מושיעו בעת צרה"

ותשובת ד' : "כה אמר ד' לעם הזה כן אהבו לנוע רגליהם לא חשכו... עתה יפקוד

עוונם ויזכור חטאתם.."

פעם שניה : "ואומר אהה ד' אלוקים הנה הנביאים אומרים להם.. כי שלום אמת אתן לכם במקום

הזה"

ותשובת ד' : " שקר הנביאים הנבאים בשמי לא שלחתים.. חזון שקר וקסם ואליל

ותרמית לבם.. ותמו הנביאים ההמה..."

ותוך כדי תאור הפורענות :

"ואמרת אליהם את הדבר הזה- תרדנה עיני דמעה לילה ויומם ואל תדמינה... שבר גדול

נשברה בתעמי מכה נחלה מאד.."

ופעם שלישית: "המאוס מאסת את יהודה... מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא.. ידענו ד' רשענו.. כי חטאנו לך..."

אל תנאץ שמך (שלא יתחלל שם ד')

אל תנבל כסא כבודך

זכור אל תפר בריתך אתנו.."

ונסיים: הלא ידענו כי אין "טבע", הכל נס!

"היש בהבלי הגויים מגשימים?"- הלא ידענו כי הגשמים לא ירדו ע"י דברים מלאכותיים כאשר יחשבו העכו"ם בהבליהם, ולא ע"י הטבע עצמה. "כי אתה ד' אלוקינו, ולך נקווה כי אתה עשית את כל אלה"- אתה עצרת את השמים עתה, באשר עבדו ישראל ע"א, כמ"ש: "פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלוהים אחרים..". אבל אנו מאמינים בך, ומקוים שתתן מטר על הארץ!.

פרק ט"ו

לפרק זה נקדיש שני שיעורים, אולי אפילו פחות. שכן, זהו הפרק השני (אחרי פרק ג') שנלמד אותו מאד בקצרה, ולא נתעמק. זאת משום שבחלקו העיקרי- ירמיהו מקונן על כך שכל העולם מריבים עמו על שהוא מוכיחם. "אוי לי אימי כי ילדתני.. איש ריב ואיש מדון לכל הארץ...". ושוב, מעומק המושג ומקוצר המשיג, לא נוכל להתעמק. אולי נסביר בכלליות- ירמיהו סובל בסבל עמו ומצטער על חילול כבוד שמים בעולם (לא סיבלו האישי).

א. גזר הדין נחתם (המלבי"ם)- " אין נפשי אל העם הזה",

תאור פורענות השכול והאלמנות, "כי מי יחמול עליך ירושלים ומי ינוד לך.. עצמו לי אלמנותיו מחול ימים, הבאתי.. על אם בחור שודד בצהרים.."
 "אומללה יולדת השבעה נפחה נפשה בא שמשה בעוד יומם.."
 רש"י: שבע משפחות מלכים רשעים (ירבעם וביתו, בעשא וביתו, עמרי וביתו, יהוא וביתו, מנחם וביתו, פקח וביתו, הושע וביתו).

ב. מפסי' י' ואילך- קינת ירמיהו על מצבו- כאמור, נסביר בכלליות.

"אוי לי אימי כי ילדתני... למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה.. היו תהיה לי (הנבואה) כמו אכזב מים לא נאמנו"
 ודברי הנוחם של הקב"ה:

"אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד (הגמ'): מכאן כל המלמד את בן חברו תורה- זוכה ויושב בישיבה של מעלה).

"ואם תוציא יקר מזולל- כפי תהיה

ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם"

"ופדיתך מכף עריצים"- המלבי"ם: גם אם כבר תהיה בידם ונתנוך לבית המהפכת להורגך- ופדיתך, כמו שניצול ע"י עבד מלך הכושי, וכו'.

חודש אדר

פרקים: ט"ז (שיעור אחד), י"ז, י"ח - עד פורים

פרקים: י"ט, כ', כ"א, כ"ב - בין פורים לפסח

פרק י"ט - שיעור אחד! (15 פסוקים)

פרק כ' - שיעור אחד! (18 פסוקים)

פרק כ"א - שיעור אחד! (14 פסוקים)

פרק כ"ב, ארוך ומורכב יותר, ולכן נקדיש 2-3 שיעורים, אולם החלוקה העניינית שבו - נבואה לכל מלך משלושת המלכים האחרונים בנפרד, ולכולם ביחד - מקלה מאד על האירגון ועל ההספק.

פרק ט"ז - שיעור אחד!

כמעט אין מילים קשות בפרק זה, וניתן להספיקו בשיעור אחד. ירמיהו מצווה להדגיש את הנבואות הקשות הממשמשות ובאות, בראותו את בני יהודה וירושלים מלגלים עליו, ולכן נצטוה שלא ליקח אישה ולא לילד בנים ובנות במקום הזה (= ענתות, עפ"י המלבי"ם ועוד) כיוון שסופם להספה בחרבן א"י. (כדאי לעיין בפירושו של הרד"ק, בתחילת הפרק - אמנם לא לצורך לימוד התלמידות, אך בודאי לצורך העשרת הידע של המו, ולצורך ידיעת תשובות לשאלות שאולי תועלינה. הרד"ק מעלה כמה שאלות ומרחיב בתשובתיהן, וכך הוא פותח: "יש הנה מבוכה, למה ציוה הקל שלא יקח אישה ולא יוליד בנים ובנות, לפי שנגזרה גזרה על הבנים והבנות הילודים במקום הזה שימותו ברעב, וכי לא היה כדאי ירמיהו שהחיו בניו בזכותו, שהרי הבנים נענשים בעוון הוריהם, ועוד שאלות נוספות שמעורר הרד"ק ומשיב עליהן.)

ועוד צוויים מצווה ירמיהו, כדי להמחיש את עומק הפורענות: "אל תבא בית מרזח (= בית אבל!) ואל תלך לספוד.. כי אספתי את שלומי מאת העם הזה.. את החסד ואת הרחמים.. ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על מת ולא ישקו אותם כוס תנחומים על אביו.. הנני משבית מן המקום הזה לעיניכם ובימיכם קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה... הנני שולח לדיגים רבים... ודיגים ואחרי כן אשלח לרבים צידים וצידום.. " (פירושים רבים נאמרו לענין ההבדל בין דיגים לבין צידים, כגון: דיג דג "מה שבא", מה שעולה בחכתו בלי להתמקד באחד מסוים, אבל ציד תר ורודף אישית אחרי מי שנבחר).

ובתוך התאור הקשה על הפורענות, שזורים דברי נוחם על הגאולה!!
"לכן הנה ימים באים נאום ד' ולא יאמר עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל
מארץ מצרים כי אם חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון...
ד' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה
אליך גויים יבואו מאפסי ארץ ויאמרו- אך שקר נחלו אבותינו.."

כי בימות המשיח תמלא הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים
 ויקרסו האלילים
 וידע כל העולם כי אין עוד מלבדו!!

פרק י"ז - 2 שיעורים

נחלק את הפרק לארבעה חלקים :

- א.** פס' א'-ה' : "חטאת יהודה כתובה בעט ברזל.. חרושה על לוח ליבם.. כזכור בניהם מזבחותם.."
- ב.** פס' ה'-ט' : "ארור הגבר אשר יבטח באדם.. **ברוך הגבר אשר יבטח בד'**", והדימוי לאילן (מוכר וידוע לתלמידות מהמשנה באבות)
- ג.** פס' ט'-י"ט : "עקוב הלב.. ואנוש הוא מי ידענו.. קורא דגר ולא ילד, עושה עושר ולא במשפט.."
 ותאור כאב הנביא ובקשתו : "רפאני ד' וארפא הושיעני ואיושעה..."
- ד.** פס' י"ט-סוף הפרק : אזהרת עם ישראל על שמירת השבת, השכר והעונש.
 המלבי"ם : "אחר שהחליט ד' גזרתו, חזר מידת הרחמים ונתן להם תרופה קלה שלא תוחרב ירושלים, והוא אם ישמרו את השבת מחללו, וזה כמשי' חז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפילו עע"א כדור אנוש, מוחלים לו, כי שמירת השבת תעיד על אמונת החידוש וההשגחה, ומכחיש את עבודת האלילים.. שבשמירת שבת **מעיד שד' ברא העולם** ומשדד המערכה, וכבר אמרו שאם שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים- וכ"ש שיועיל זכות השבת שלא תחרב ירושלים!"

והצווי :

- "ולא תוציאו משא מבתיכם" הרד"ק : חוץ לשערי העיר, כי ירושלים דלתותיה נעולות בלילה ואין לה דין רשות הרבים.
- "וכל מלאכה לא תעשו" המלבי"ם : אף מלאכה דרבנן
- "וקידשתם" המלבי"ם : בשביתה ועונג.

פרק י"ח - 2 שיעורים

שני ענינים עקריים:

א. משל כלי היוצר ומשלו הנוקב. (א' – י"ח)

ב. המזימה נגד ירמיהו וזעקתו נגד מבקשי נפשו. (י"ח – סוף)

א. הקב"ה שולח את ירמיהו לרדת לבית היוצר, "וארד בית היוצר... ונשחת הכלי אשר הוא עושה בחומר כיד היוצר, ושם יעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר..." והנמשל:

המצודות: באמת, כמו שהחומר הוא ביד היוצר לעשות בו מה שירצה, כך אתם ביד. ברגע אחד אגזור על אומה מהעכו"ם כליון ואבדון בעבור רעתם, וכאשר שב הגוי ההוא מהרעה אשר בעבורה גזרתי עליו האבדון – "ונחמתי" – אז ברגע ההוא אני מתנחם על הרעה, ולא אביאנה. האברבנאל: הייעודים הטובים והרעים משתנים לפי המקבלים.

הרד"ק מוסיף: לא מחמת היוצר נשחת הכלי, שהרי משתדל הוא לעשותו אלא מפאת חומרו נתקלקל, ועם זה יוכל לחזור ולעשות כלי אחר.

המלבי"ם: ולמד מהמשל – כשם שהשבירה של הכלי היתה רק זמנית ורק כדי לתקנו מחדש, כך: "רגע על גוי ועל ממלכה אדבר לנתוש ולנתוץ ולהאביד" – כי כוונת דיבור הנתישה היא רק לתקן. - והסיבה כדי שישוב בתשובה ואז, "ונחמתי על הרעה", והגם שישוב רק מסיבת יראת העונש, בכל זאת תועיל התשובה הזאת לבטל את הגזירה.

(ניתן להעמיק עפ"י המלבי"ם: שברעה מתבטלת גם המחשבה "אשר חשבתי להרע לוי", ובטובה מתבטלת רק **האמירה** ולא המחשבה כי מחשבת הטובה נשארת רק עתה, שהרי כל מטרת שבירת הכלי הוא כדי לתקן ולהיטיב.)

ומכאן הקריאה של הקב"ה לשוב בתשובה: (פס' י"א)

"שובו נא איש מדרכו הרעה והיטיבו דרככם ומעלליכם"
תכלית הרעה כדי שתשובו בתשובה ותבטל הגזרה, ולכן:

שובו – על העבר

והיטיבו דרככם - בעתיד

דרככם – דרכי הנפש והמידות,

ומעלליכם – הפעולות,

כלומר: היטיבו דרככם במחשבה ובמעשה!

בהמשך, מתוארת תגובת בני"י "ואמרו נואש, כי אחרי מחשבותינו נלך ואיש שרירות ליבו הרע..." ושאלת הקב"ה:

"היעזוב מצור שדי שלג לבנון, אם ינתשו מים זרים קרים נוזלים"??

הרד"ק: היעזוב אדם מים היוצאים מציר שדה, וזכר שדה לפי שהם נמצאים איתו בשדה ומזומנים לו, ולא יצטרך ללכת אחריהם רחוק לשתות מהם, אבל הם בשדה, ונוזלים מצור שהם קרים, היעזוב אדם משתות אותם בימי החום? באמת לא יעזוב אותם, ואני טוב לישראל כמים קרים על נפש עיפה, ואני מזומן וקרוב אליהם בכל קוראם אלי, ואיך עזבוני ושכחוני עמי??

ב. המזימה נגד ירמיהו:

"וויאמרו לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות... לכו ונכהו על לשון ואל נקשיבה..."

- נדבר עליו מלשינות לפני המלך, והוא יכנו נפש.

ותפילת ירמיהו:

"הקשיבה ד' אלי ושמע לקול יריבי – הישולם תחת טובה רעה כי כרו שוחה לנפשי, זכור עומדי לפניך לדבר עליהם טובה. להשיב את חמתך מהם..." (הרד"ק – התפללתי עליהם לטובה עד שגילית לי שרוצים אנשי ענתות להמיתני, שהרי כאן מתפלל עליהם לרעה).

פרק י"ט - שער אחד! (15 פסוקים)

משל הבקבוק:

עפ"י המלבי"ם: אחרי שהורידו בית היוצר ואמר לו שבעוד ישראל ביד ד' וברשותו הם דומים כחומר ביד היצר, שאם ישבר הכלי ישוב ויתקנהו ויעשהו כלי אחר, הראה לו עתה משל אחר: שבעת שישראל יצאו מיד ד' ומרשותו, ע"י עבודת ניכר, הם דומים ככלי יוצר שכבר הוסק בכבשן ונגמר, שאז אם נשבר – אין לו תקנה!!

וציוהו לקחת בקבוק, הוא כלי שנותנים לתוכו דבש, ופיו צר, ואחרי שנקפא הדבש בתוכו א"א להוציאו אלא ע"י שבירתו. והנמשל – שבנ"י מלאים עצות רעות ומחשבות מינות, שא"א להוציאם מהם ע"י תוכחת הנביאים ובהכרח לשוברם ולא יחמול!

(יש להדגיש כי הבקבוק עשוי **חרס**, ולא עץ או זכוכית או מתכת, עפ"י הרד"ק)

"ויצאת אל גיא בן הנום אשר תחת שער החרסית (ששם היו זורקים שברי חרסית) וקראת שם את הדברים... כה אמר ד' צבקות אלוקי ישראל הנני מביא רעה על המקום הזה אשר כל שומעה תצלנה (ענין תנועת רעש, מצודות) אזניו, יען אשר עזבוני וינכרו את המקום הזה ויקטרו בו לאלוהים אחרים... ובנו את במות הבעל לשרוף את בניהם באש... אשר לא ציויתי ולא דיברתי ולא עלתה על ליבי, לכן הנה ימים באים... ולא יקרא למקום הזה עוד התופת וגיא בן הנום כי אם גיא ההריגה, ובקותי (=ורוקנתי, על שם הבקבוק שהוא מדבר בו, רש"י) את עצת יהודה וירושלים במקום הזה... ושברת הבקבוק לעיני האנשים ההולכים אותו..."

כה אמר ד' צבקות – ככה אשבור את העם הזה...

כאשר ישבור את כלי היוצר אשר לא יוכל להרפה עוד..."!

בסוף הפרק מוזכר שירמיהו חוזר מהתופת אשר שלחו ד' להנבא שם, ואז עמד בחצר בית ד' וחזר על הנבואה. מיד אחר כך, בפרק כ' מתוארת תגובתו המחרידה של פשחור בן אימר:

פרק כ' - שיעור אחד! (18 פסוקים)

השתלשלות המאורעות :

א. פשחור בן אימר – "פקיד – נגיד" – ממונה ושר בבית ד', שומע את נבואת ירמיהו בפרק י"ט.

ואז – "ויכה פשחור את ירמיהו הנביא ויתן אותו על המהפכת..." (מהפכת = בית אסורים)

ב. נבואת ירמיהו למחרת, אחרי שפשחור הוציאו מן המהפכת :

"לא פשחור קרא ד' שמך" – פשחור מורה על התפשטות וחירות (פש – ריבוי, חור – חירות)

כי "אם מגור מסביב" – ההפך, מתאסף אל עצמו מפני הפחד והמצור (המלבי"ם)

"כי כה אמר ד' הנני נותנד למגור לך ולכל אוהביך ונפלו בחרב אויביהם ועיניך רואות... ונתתי את

כל חוסן העיר הזאת... ואת כל אוצרות מלכי יהודה אתן ביד אויביהם ובזוזם... והביאום בבלה,

ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי, ובבל תבוא ושם תמות ושם תקבר,

אתה וכל אוהביך אשר נבאת להם בשקר!

ג. מפסי ז' ואילך – תפילת ירמיהו אחרי נבואה זו :

"פתיתיני ד' ואפת, חזקתני ותוכל, הייתי לשחוק כל היום..."

גם תפילה זו נלמד בקצרה ולא נתעמק, כפי שהוסבר לעיל.

על פסי זה "פתיתיני ד' ואפת" מביא "ילקוט שמעוני" את המדרש הידוע שכאן המקום להזכירו :

"בשעה שהגיע קיצה של ירושלים להחרב, א"ל הקב"ה לירמיהו – קום לך לענתות וקח השדה

מאת חנמאל דודך, אותה שעה חשב ירמיהו בליבו שמא נותן חן המקום על בעליו ונושאים

ונותנים בתוכו, א"ל הקב"ה קום לך קנה השדה, כיוון שיצא ירמיהו מירושלים ירד מלאך מן

השמים ונתן רגליו על חומת ירושלים ופרצו קרא ואמר יבואו השונאים ויכנסו לבית שאדונו אינו

בתוכו ויבזו אותו ויחריבו אותו, ויכנסו לכרם ויקצצו את גפניו שהשומר הניחו והלך לו, שלא

תהיו משתבחים ואומרים שאתם כבשתם אותו, קריה כבושה כבשתם, עם הרוג הרגתם, באו

השונאים וקבעו בימה שלהם בהר הבית, הלכו ועלו להם בבימה האמצעית מקום שהיה שלמה

המלך יושב ונוטל עיצה מן הזקנים משם שנשתכלל בית המקדש, שם ישבו השונאים ונטלו עיצה

האיך לשרוף בית המקדש עד שנמלכו ביניהם נטלו עיניהם והנה ארבעה מלאכים יורדים ובידם

ארבעה לפידים של אש ונתנו בארבע זוויות של היכל ושרפו אותו, ורמיהו הנביא יצא מענתות לבוא

לירושלים נטל עיניו וראה עשן בית המקדש עולה, אמר בליבו שמא חזרו ישראל בתשובה להקריב

קורבנות שהרי עשן הקטורת עולה, בא ועמד על החומה וראה בית המקדש עשוי גזרות של אבנים

וחומת ירושלים מפוגרת (מהורסת) התחיל צווח ואומר : "פתיתיני ד' ואפת – אפקתני מן לגו ביתא

וחרבתיה (הוצאתני מתוך הבית והחרבת אותו) והיה בליבי כאש בוערת, אמר ירמיהו – רבון

העולמים מה עוונות היו בידי שהנביאים שעמדו לפני ועתידיים לעמוד אחרי לא החרבת ביתך על

ידיהם אלא על ידי... מה היה ירמיהו עושה, חוזר וצווח : "מעי מעי אוחילה קירות ליבי הומה לא

אחריש" (פרק ד')

פרק כ"א - שיעור אחד! (14 פסוקים)

נבואת ירמיהו לצדקיהו על הסוף המר :

צדקיהו שלח שליחים אל ירמיהו "דרוש נא בעדינו את ד' כי נבוכדנאצר מלך בבל נלחם עלינו, אולי יעשה ד' אותנו ככל נפלאותיו ויעלה מעלינו",

ותשובת ירמיהו – נבואה קשה מאד :

"כה אמר ד' אלוקי ישראל – הנני **מסב** את כלי המלחמה אשר בידכם, אשר אתם נלחמים במ את מלך בבל... ואספתי אותם אל תוך העיר הזאת, ונלחמתי אני אתכם ביד נטויה ובזרוע חזקה ובאף ובחמה... ואחרי כן... אתן את צדקיהו מלך יהודה ואת עבדיו ואת העם הנשארים בעיר הזאת מן הדבר, מן החרב, מן הרעב – ביד נ"נ מלך בבל... והכם לפי חרב לא יחוס עליהם ולא יחמול ולא ירחם..."

וכאן הפניה לעם ישראל –

הנני נותן לפניכם את דרך החיים ואת דרך המוות – מי שיכנע למלך בבל, כי גזרה היא מאת ד' – והיתה נפשו לו לשלל, מי שישאר וילחם, וימרוד במלך בבל – ימות בחרב, ברעב או בדבר.

פניה זו חוזרת רבות בפרקים הבאים – אין עיצה ואין תבונה כנגד ד'!

אולם נביאי השקר פיתו אותם **להפך** – למרוד ולא להכנע, והובילום אל הסוף המר.

ומסיים הפרק בפניה למלכי יהודה- לשפוט בצדק ולהציל גזול מיד עושק פן תצא כאש חמתי וגו'.

פרק כ"ב - שני שיעורים

הפרק ארוך, אך אם נשים לב לחלוקה שבו – יהא קל להקיף את עניינו בקיצור זמן :

(פעמים רבות, השיטה להספק רב בזמן קצר – לחלק את הפרק לתת נושאים תחת הנושא העיקרי,

ואז קל להסביר את הפסוקים כשהם מחוברים לנושא המרכזי)

כאשר כל הפרק נסוב סביב ציר מרכזי – קל להקיפו – ופרק כ"ב הוא דוגמא מצוינת לכך.

בפרק זה הנושא העיקרי – נבואות **למלכי יהודה** – (בפרק כ"ג התביעה גם כלפי **הרועים** וגם כלפי

נביאי השקר) – התביעה כלפיהם והנבואה על סופם.

נחלק את הפרק לארבעה חלקים עיקריים :

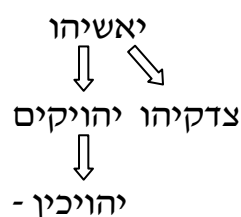
א. פניה **כללית** למלכי בית דוד (פס' א' – י"א)

ב. נבואה **לשלום** (צדקיהו) (פס' י"א) עפ"י רש"י - זהו צדקיהו.

ג. נבואה על **יהויקים**, וסופו המר. (פס' י"ב – כ"ב)

ד. נבואה על **יהויכין** וזרעו (פס' כ"ב – סוף הפרק)

נזכיר את השלשלת :

גלה בלא שהשאיר ילדים בא"י. ולכן מלך תחתיו צדקיהו דודו.

א. פניה כללית למלכים פס' א' – י"א

הרד"ק: נבואה זו נאמרה לירמיהו בהר הבית, ולכן נאמר לו: "רד בית מלך יהודה". ואעפ"י שכבר נאמרה נבואה זו – "דינו לבקר משפט" – בסוף הפרק הקודם – אמר לו עוד שיאמר להם אותה עוד בבתיים

ושיבטיחם הבטחה הטובה אם ישמעו...

אבל אם לא ישמעו – תאור פורענות.

ומסיים "אל תבכו למת ואל תנודו לו, בכו בכה להולך כי לא ישוב עוד..."

ב. נבואה לשלום (פס' י"א) "אשר יצא מן המקום הזה לא ישוב שם עוד"

רש"י אומר שזהו צדקיהו, בנו של יאשיהו. בדברי הימים א' ג' "והרביעי שלום" – יקראו רביעי למלכות בית יאשיהו שבתחילה מלך יהואחז ואח"כ יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו צדקיהו. גם המצודות מסביר שזהו צדקיהו, ונראה שנוח ללכת לפי מהלך זה למרות שהמלבי"ם חולק ע"כ ומביא מהלך אחר.

ג. נבואה ליהויקים

"הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט,

ברעהו יעבוד חינם" – לא שילם שכר הפועלים!

"האומר אבנה לי בית מידות ועליות מרווחים וקרע לו חלוני

וספון בארז ומשוח בששר" (צביעה בצבע חשוב)

"התמלוך כי אתה מתחרה בארז אביך?! (יאשיהו) אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט

ועשה משפט וצדקה – אז טוב לו!! דן דין עני ואביון...

כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך...."

והפורענות, וסופו המר:

"לכן כה אמר ד' אל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו הוי אחי והוי אחות קבורת

חמור יקבר, סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים!!"

רש"י: כמו שסוחבים את נבלת החמור כך יסחבו את נבלתו,

המצודות מוסיף: כמו שאין קבורה לחמור כך לא יהיה לו.

ד. נבואה על יהויכין בן יהויקים: (פס' כ"ב – סוף).

הפסוקים מעטים אך קשים, (לא מילולית, אלא בהבנת הענין) לכן חשוב לבארם באר היטב:

"חי אני נאום ד' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים... חותם על יד ימיני כי משם אתקנד" אפילו אם

יהיה יהויכין חשוב כמו טבעת שאינה סרה מעל יד הימין, משם אנתק אותך ואשלחך לגלות.

ואמרו חז"ל – (כך מביא רש"י) – במקום שניתק – נתקן. שעשה תשובה בבבל, ונולד בנו

שאלתיאל שילד את זרובבל – הוא זרובבל בן שאלתיאל שהנהיג את עמ"י בעלית עזרא ונחמיה

בימי כורש.

(המלבי"ם מסביר את הבטוי "חותם" ביחס למלך המשיח)

"ונתתיך ביד מבקשי נפשך... וביד נ"נ מלך בבל וביד הכשדים, והטלתי אותך ואת אמך... על הארץ האחרת אשר לא יולדתם שם ושם תמותו, ועל הארץ אשר הם מנשאים את נפשם לשוב שם - לא ישובו". הרד"ק: - שהיו מבטיחים אותם נביאי שקר שישובו הגולים עתה מהרה, ובעבור זה היו מנשאים את נפשם ובוטחים על שקר המלך יהויכין ושאר הגולים. והשאלה: "העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו, אם כלי אין חפץ בו, מדוע הוטלו הוא וזרעו והושלכו...?" - וכי כניהו דמות צורה נשבר ונבזה? (רש"י) וכי הוא ככלי שאין בו צורך? (מצודות)

ותשובת ד': "ארץ ארץ ארץ שמעו דבר ד'" - ארץ שהיתה ארץ מיוחדת בכל הארצות ועולה על כולן, כה אמר ד' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל... ביהודה" מתעוררת השאלה: הרי זרובבל בן שאלתיאל היה מזרעו?! - נצר לבית דוד? - אלא **כשגלה** לא ניתנה המלוכה לזרעו כי אם לצדקיהו דודו. אבל לאחר מותו היה ממשלה לזרובבל שהיה מזרעו.

אחר חופשת פסח, - הפרקים ברובם קלים ונלמדים בעיקר בדרך הבקיאיות.

שבוע אחרון של ניסן - פרקים כ"ג כ"ד

בחזרנו לאחר לחופשת הפסח - מחכה לנו האתגר לסיים את הנביא ירמיהו! הפרקים קלים ברובם, וקל להספיק פרק בשיעור! התוכן מרתק - כמעט בכל פרק מתואר מאורע הממחיש את מסירות נפשו של ירמיהו, עמידתו האיתנה כצור חלמיש מול הנסיונות לפגוע בו, גם במהפכת, וגם בבור הטיט, וגם מול מבקשי נפשו. ובהמשך תאור החורבן לשלביו - צדקיהו מכין לו מפלט... תאור סופו המר, ושארית הפלטהבא"י בהנהגת גדליה בן אחיקם, רצח גדליהו, שארית הפלטה "בהנהגת" יוחנן בן קרח, מפלת האומות ועונשן, והפרק האחרון - תאור החורבן עצמו.

ברור שכדי להספיק - נצטרך ללמוד היטב כל פרק, לשלוט בכל עניינו כדי למצותו ולהגישו בבהירות ובחדות, התלמידות צמאות ומשתוקקות מאד ללמוד ולקנות, הן נלהבות מאד מההתקדמות לקראת סופו של הספר, חשות בהקלה מבחינה מילולית, מרגישות את המיומנות בהבנה ובהשגה אשר נקנו משך השנה. אך בד בבד עם הצעידה לאורך הפרקים - כדי לא לעשות מלאכתנו רמיה - חובה עלינו להקפיד שקצב ההספק (פרק אחד כל שיעור, בד"כ) לא יהא על חשבון האקטואליה המדברת אלינו מתוך הפרקים, כמו, למשל, בפרק הבא:

פרק כ"ג - שני שיעורים

נושא הפרק: התביעה כלפי הרועים אשר מאבדים את הצאן ואחראים להיותו נפוץ ונידח בגלות, ואח"כ תביעה כלפי נביאי השקר.

בשיעור הראשון נקדים הסבר השקפתי בסיסי,

ורק אח"כ נעבור להסבר המילולי והרעיוני.

ומה מתאים יותר מאשר בשבוע זה, - סמוך ליום העצמאות – לדבר על קלקול המנהיגות, בגדר "פני הדור כפני הכלב", לעורר נקודות השקפתיות ולבססן עמוק בלב התלמידות, נחזק ביתר שאת חוליות רופפות וניישב קושיות ותהיות – בנושאי – "פרוץ המדינה" (כלשון הרב וולף זצ"ל), בין ישראל לעמים, הדרך הנאותה לזכרון קדושי השואה, קלקול המנהיגות הציונית, מרידה באומות וכו' וכו'.

שהרי בשבוע הבא תחגוג מדינת ישראל את עצמאותה, תהלך בוטחת וזקופת גו, מלאת גאווה ונחישות על השגים מופלאים של שלום, בטחון, כלכלה... – זו ההזדמנות הנפלאה לחדד ולהקנות תוך כדי לימוד הפרק על המנהיגות!

אפשר להעזר בקובץ מאמרים להגר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד במאמרו "עקבתא דמשיחא" על "פני הדור כפני הכלב" – גם אם בקצרה ובתמציתיות.

נחלק את הפרק לשני חלקים:

א. "הוי רועים מאבדים ומפיצים את צאן מרעית" (פס' א' – ג')

ולהבדיל בין קודש לחול – קיבוץ גלויות ונבואה על הגאולה. (האברבנאל – הכונה למלך המשיח)

ב. "לנביאים נשבר ליבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שיכור... מפני ד' ומפני דבר קדשו" –

נבואה לנביאי שקר על התביעה והפורענות, סופם.

נחדד כאן סימן לזהוי נביאי שקר – סימן אשר ילוה אותנו רבות גם בפרקים הבאים, בוכוח בין ירמיהו הנביא למול נביאי השקר –

כפי שכותב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה –

נבואת פורענות שלא התקימה אינה מכחישה את דברי הנביא, כי יתכן שתתקיים ויתכן שלא, - תלוי במעשי האדם, אולם נבואה טובה אינה שבה ריקם, וחייב שתתקיים!

תוך כדי הסבר הפרק נדגיש את הפסוקים:

- "האלוקי מקרוב אני... ולא אלוקי מרחוק"

- "אם יסתר איש במסתרים... הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" (מצוטט בקצש"ע

סימן א' הלכה א')

- "הלא כה דברי כאש... וכפטיש יפוצץ סלע" (רבו ההסברים הנפלאים על התורה

שנמשלה לאש וכו', אך נאלץ לקצר)

ונסיים – עפ"י הפסוקים האחרונים – בענין ה"משא" –
 עמ"י לעג ושאל "מה משא ד"י" – מתיחסים לדבר ד' כדבר כבד,
 אולי כאן המקום לספר את משלו של המגיד מדובנא – לא אותי קראת יעקב, יגעת בי ישראל –
 ולכן: "כה תאמר אל הנביא מה ענק ד' ומה דבר...
 ולא מה משא ד"י!"

פרק כ"ד - פחות משיעור (10 פסוקים)

משל שני דודאי התאנים אחרי גלות החרש והמסגר.
 ונמשלו – התאנים הטובות: אכיר לטובה את גלות יהויכין, ושמתי עיני עליהם לטובה והשיבותם
 אל הארץ הזאת, ובניתים ולא אהרוס וכו'.
 והתאנים הרעות אשר לא תאכלנה מרוע – כן אתן את צדקיהו מלך יהודה ואת שריו וכו' ונתתם
 לזעוה... לחרפה ולמשל ולשנינה... ושלחתי בם את החרב את הרעב את הדבר עד תומם..."

חודש אייר

שבוע ראשון: פרקים כ"ה כ"ו כ"ז.
שבוע שני: פרקים כ"ח כ"ט ל'.
שבוע שלישי: פרקים ל"א (נלמד ברובו בערב ר"ה) ל"ב ל"ג.
שבוע רביעי: פרקים ל"ד ל"ה ל"ו.

אמנם - זהו הספק לחוץ, (בפרט אם נוסיף מבחן בחודש זה, על 4-5 פרקים) אבל ההספק הנ"ל
 מתייחס לשנת הלימודים המסתיימת בסוף סיון. בדרך כלל נותרים שבוע או שבועיים בתמוז, ואז
 אפשר למתן הספק זה. רצוי מאד להספיק כמה שיותר באייר – חודש פנוי מארועים בשל הספירה
 – מתוך ידיעה שבד"כ בסיון יש טיול, ארועים בית ספריים, התכנסות ערב מתן תורה וכו'. ההצעה
 הנ"ל מעמיסה על חודש אייר ומרווחת את חודש סיון, ועל כן יש לתכנן כל שנה מחדש, עפ"י
 הנתונים המשתנים. שכרו של התכנון המוקדם – מונח בצידו, ובסיעתא דשמיא נוכל להגיע ליום
 הסיום – יום שהתלמידות מיחלות לו מאד, ושואלות מדי פעם – האמנם נסיים את ספר ירמיהו??
 האתגר, השאיפה והרצון מעצימים את הסיפוק וחוויית הסיום מרגשת מאד!
 המאמר הנפלא ב"המודיע" – אשר חולק ביום העיון שנערך בכ"ז באייר תשע"ג – ימשיך ללוותינו
 בפרקים הבאים, וביתר שאת. נושאים רבים מהפרקים מצוטטים ומבוארים במאמר הנ"ל, ועל כן
 מומלץ בחום לעיין בו, ללמוד וללמד על פיו.

פרק כ"ה

נושא הפרק – הנבואה על בא נ"נ, החורבן וכוס התרעלה.

א. פס' א' – י"א

נבואה זו נאמרה בשנה הרביעית ליהויקים אז עלה נ"נ על כס מלכותו. ירמיהו זועק על חטאי עמ"י ומתאר איך כל ראשי הממלכות שבצפון, ונ"נ בראשם, ובואו ויכבשו את הארץ ויושביה "והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה... קול רחיים ואור נר, והמה כל הארץ הזאת לחרבה לשמה..."

ב. פס' י"א – ט"ו

"ועבדו הגויים האלה את מלך בבל שבעים שנה", ואח"כ מתואר הנקם מבל "ושלמתי להם כפועלם וכמעשה ידיהם".

בסוף 70 שנה כלתה מלכות בבל. רצוי להזכיר את סדר המלכים – נ"נ, אוויל מרודך, בלשצאר. (אפשר להזכיר את המתואר בסוף ספר מלכים ב' (פרק כ"ה) איך אוויל מרודך נשא את ראש המלך יהויכין, וידבר אתו טובות.. ושנא את בגדי כלאו, ואכל לחם תמיד לפניו...).

בפס' כ"ו, בפורענות שתבוא על האומות מוזכר "מלך ששך" – רש"י: בבל בא"ת ב"ש!

ג. פס' ט"ו – ל' – כוס הפורענות והחמה.

"כי כה אמר ד' אלוקי ישראל אלי –

קח את כוס היין החמה הזאת מידי, והשקיתה אותו את כל הגויים..." –

ירמיהו לוקח את הכוס ומשקה את כל הגויים כפי ששלחו ד' – ירושלים ועיר יהודה, מלכיה ושריה, - תחילה ורק אח"כ אוה"ע שהצרו והציקו לעמ"י - מצרים פלישתים אדום, מואב וכו' וכו' כפי שמתואר בפסוקים.

במדרש "ילקוט שמעוני": "אמר ר' יהושע בן לוי: מהיכן קבעו חכמים ארבע כוסות בליל פסח? כנגד ארבע כוסות של כוס התרעלה שהקב"ה משקה את העו"א שנאמר - כה אמר ד'... קח את כוס היין החמה הזאת מידי וכו' וכנגדן משקה הקב"ה לישראל ארבע כוסות של ישועות לעתיד לבוא..."

ד. פס' ל' – סוף: בכי השכינה – וסלוק השכינה:

"די ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו..."

ממשיך המדרש ביק"ש: ר' אליעזר אומר – שלוש משמרות הוי לילה ועל כל משמרת ומשמרת הקב"ה יושב ובוכה ואומר אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגלתי את בני בין אוה"ע..." "הילילו הרועים וזקו והתפלשו אדירי הצאן... ונפלתם ככלי חמדה ואבד מנוס מן הרועים ופליטה מאדירי הצאן... ונדמו נאות השלום מפני חרון אף ד', עזב ככפיר סוכו... מפני חרון היונה ומפני חרון אפו"

, רד"ק: "כמו שהכפיר עוזב סוכו מפני שלא מוצא את טרפו,

כן עזב הקל יתברך ביהמ"ק מפני שלא מצא שם רצונו,

וכיוון שעזבו והסתיר פניו ממנו – נחרב!"

(חרון היונה = האויב, לשון הונאה).

פרק כ"ו

הזמן: בראשית ממלכת יהויקים.

ירמיהו מצווה לעמוד בחצר בית ד' לנבא על כל הבאים להשתחוות בית ד', "אולי ישמעו וישבו איש מדרכו הרעה מנחמתי על הרעה אשר אני חושב לעשות להם.."
בשמוע הכהנים והנביאים נבואתו – "ויתפשו אותו והכהנים וכל העם לאמר מות תמות" וכו'.

כשמוע שרי יהודה את הדברים האלה – הגיעו מבית המלך אל בית ד' וישבו בפתח שער ד' החדש, וכאן מתנהל ויכוח:

הכהנים והנביאים טוענים משפט מוות לאיש הזה!

תגובת ירמיהו: ראשית קורא להם שוב לשוב בתשובה, ואח"כ "הנני בידכם עשו לי כטוב וכישר בעיניכם, אך ידוע תדעו כי אם ממיתים אתם אותי, דם נקי אתם נותנים עליכם..."

תגובת השרים והעם: "אין לאיש הזה משפט מוות כי בשם ד' דבר אלינו!"

וכאן קמו אנשים מזקני ארץ, והביאו שתי דוגמאות לחיזוק הדברים:

- מיכה המורשתי שניבא בימי חזקיהו: "ציון שדה תחרש..." – "ההמת המיתהו חזקיהו? הלא ירא את ד' ויחל את פני ד' וינחם ד' על הרעה..." – ואנחנו עושים רעה גדולה על נפשותינו!

- אוריהו ניבא ככל דברי ירמיהו, ויהויקים שלח להמיתו, אוריהו שמע ונמלט למצרים, אך יהויקים שלח את אלחנן בן עכבור ואנשים נוספים – אשר השיגוהו במצרים, הביאוהו אל המלך יהויקים אשר הכהו בחרב והשליך את נבלתו אל קברי בני העם. רש"י מסביר שדוג' ראשונה נאמרה ע"י הצדיקים ודוג' שניה ע"י רשעים שהיו שם. סוף המאורע – עפ"י המצודות העם נטה שוב לדעת הכהנים והנביאים – להרוג את ירמיהו – "אך יד אחיקם בן שפן (אביו של גדליה) היתה את ירמיהו לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו!"

פרק כ"ז

הזמן: בראשית ממלכת יהויקים. – נאמרה נבואה זו, אבל מעשה המוסרות והמוטות בימי צדקיהו. (עפ"י הרד"ק)

ירמיהו מצווה לעשות מוסרות ומוטות ולתת אותם על צוארו. את המוסרות והמוטות עליו לשלוח למלך אדום, מואב וכו'.

ולנבא להם:

"כה אמר ד' צבקות... כה תאמרו אל אדוניכם – אנוכי עשיתי את הארץ... בכוחי הגדול ובזרועי הנטויה ונתתיה לאשר ישר בעיניי, ועתה נתתיה לניי, וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו, וזה רצוני שכל הגויים יעבדו אותו ואת בנו ואת בן בנו, עד עת בא ארצו גם הוא. והיה – הגוי והממלכה שלא יעבדו ולא יתנו את צוארם בעול מלך בבל – ימותו בחרב, ברעב ובדבר. ולכן אל תשמעו אל נביאיכם אל קוסמיכם – "כי שקר הם נבאים לכם למען הרחיק

אתכם מעל אדמתכם..."

אבל הגוי שכן יביא את צוארו בעול מלך בבל – "והנחתיו על אדמתו... ועבדה וישב בה!"

את הנבואה הנ"ל דבר גם אל צדקיהו, וכאן הוא פונה גם לכהנים ולעם –

אל תשמעו אל דברי נביאי השקר, כי לא שלחתים וכו', והנה נביאי השקר גם אומרים כי כלי בית ד' שנקחו מושבים מבבל – דעו כי שקר הם מנבאים לכם, ואדרבה – אם נביאי ד' הם, יתפללו אל ד' צבקות שהכלים הנותרים בבית ד' לא יוגלו בבבל. והפרק מסיים בנבואה על הכלים הנותרים, שלא נלקחו בגלות החרש והמסגר בימי יהויכין – כי גם הם ילקחו לבבל עד עת גאולת בבל.

פרק כ"ח

הזמן: ראשית ממלכת צדקיהו, כשירמיהו שלח את המוסרות והמוטות אל המלכים.

(רש"י והמלבי"ם סוברים שלא השנה הראשונה ממש, כי א"כ מה הסבר המשך הפס':

"בשנה הרביעית" אלא השנה הראשונה שהשליט נ"נ את צדקיהו על חמשת המלכים,

והמצודות אומר: השנה הראשונה למולכו ממש, וכוונת "בשנה הרביעית" – לשנת השמיטה)

א. חנניה בן עזור מנבא נבואת שקר: "בעוד שנתיים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי

בית ד'... ואת יכניה... ואת כל גלות יהודה... כי אשבור את עול מלך בבל..."

תגובת ירמיהו: "אמן כן יעשה ד'..." אך כאן הוא מביא **סימן** מובהק לנביא **אמת** – אם מתנבא

נבואה טובה **חייבת** להתקיים!

ב. חנניה לוקח את המוטה מעל צואר ירמיהו ושובר אותה, באומרו: "ככה אשבור את עול נ"נ

מלך בבל... וילך ירמיו הנביא לדרכו.

ואז הקב"ה מנבא לירמיהו, אחרי המעשה המזעזע של חנניה – לך ואמור לו – אתה שברת

מוטת עץ, ועשית תחתיהן מוטות ברזל! כי כה אמר ד'... עול ברזל נתתי על צואר כל הגויים

האלה לעבוד את נ"נ... ועבדוהו וגם את חית השדה נתתי לו"

ירמיהו מוסר זאת לחנניה ואומר בשם ד' – הנני משלחך מעל פני האדמה, השנה אתה מת!

וכאן יורד חנניה לעוד שפל נוראי –

בפס' האחרון נאמר "וימת חנניה – בשנה ההיא בחודש השביעי"

שואלים חז"ל: והלא אין חודש השביעי (חודש תשרי) מן השנה? אלא מת בערב ראש השנה

וציוה לבניו שיקברוהו אחר ר"ה ולא קודם ויעלימו את מתתו אותו היום

כדי לעשות נבואת ירמיהו שקר!!

פרק כ"ט

הזמן : אחרי צאת יכניה המלך והגבירה (אם המלך, עפ"י מלכים) והחרש והמסגר מירושלים.

א. ירמיהו שולח אגרת ליהודי בבל, שלא ישעו לדברי השקר של חנניה בן עזור כי עוד שנתיים ישובו לא"י, אלא: "בנו בתים ושבו... קחו נשים והולידו בנים ובנות... ודרשו את שלום העיר אשר הגלתי אתכם שמה והתפללו בעדה – כי בשלומה יהיה לכם שלום!"
ירמיהו מוסיף דברי חיזוק לגולת בבל "ובקשתם אותי ומצאתם כי תדרשוני בכל לבבכם... ונמצאתי לכם נאום ד'. ... וקבצתי אתכם מכל הגויים... אשר הדחתי אתכם שם... והשיבותי אתכם אל המקום אשר הגלתי אתכם משם"

ב. ירמיהו נא נבואה קשה על נביאי השקר ומציין את סופם של שניים מהם:
אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה – שני נביאי שקר שנהפכו למושג של קללה וסופם היה מר – "הנני נותן אותם ביד נ"נ מלך בבל והכס לעיניכם, ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה... לאמור ישימך ד' כצדקיהו וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש!"

ג. נבואה קשה על שמעיהו הנחלמי –

שמעיהו שלח ספר לירושלים, ואל הכהנים – לשים את ירמיהו אל המהפכת ואל הצינוק, צפניה הכהן קרא ספר זה באזני ירמיהו הנביא, ואז היה דבר ד' אליו – "שלח על כל הגולה... כה אמר ד' אל שמעיה הנחלמי – יען אשר ניבא לכם שמעיה, ואני לא שלחתי, ויבטח אתכם על שקר... הנני פוקד על שמעיה הנחלמי ועל זרעו – לא יהיה לו איש יושב בתוך העם הזה ולא יראה בטוב אשר אני עושה לעמי... כי סרה דבר על ד'!"

פרק ל'

פרק נחמה אחד מתוך שלושה בכל ספר ירמיהו ! (ל' ל"א)

לאורך כל הפרק נלמד דברי נוחם וחיזוק שנאמרו לגלות בבל, על ימות המשיח ועל מלחמת גוג ומגוג (עפ"י המלבי"ם, הרד"ק ועוד).

"הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו,

עת צרה היא ליעקב וממנה יושע...

ועבדו את ד'... ואת דוד מלכם אשר אקים להם...

ואתה אל תירא עבדי יעקב... ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק...

ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד... כי אתך אני נאום ד' להושיעך...

כל אוכליך יאכלו וכל צריך כלום בשבי ילכו

והיו שאסיד למשיסה וכל בוזיך אתן לבז...

הנני שב שבות אוהלי יעקב ומשכנותיו ארחם

ונבנתה עיר על תילה וארמון על משפטו ישב

ויצא מהם קול תודה וקול משחקים...

והיו בניו כקדם... והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא

והייתם לי לעם ואנוכי אהיה לכם לאלוקים!!"

פרק ל"א - פרק נחמה שני!

מפסי' א' – עד פסי' כ' כבר לימדנו בחודש אלול. (הפטרת ר"ה)
ועל כן רק נסיים מפסי' כ' ואילך:

"הציבי לך ציונים שימי לך תמרורים שיתי ליבך למסילה..."

עד מתי תתחמקי הבת השובבה...

הרויתי נפש עיפה וכל נפש דאבה מלאתי

והיה כאשר שקדתי עליהם לנתוש ולנתוץ ולהרוס ולהאביד...

כן אשקוד עליהם לבנות ולנטוע...

בימים ההם לא יאמרו עוד אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה..."

ומפסי' ל' – דברי הקב"ה על ברית חדשה שיכרות עם עמי"ש –

"לא כברית אשר כרתי את אבותיכם... כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים

ההם... נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה..."

וההבטחה על נצחיות הברית –

"כה אמר ד' נותן שמש לאור יומם חוקות ירח וכוכבים לאור לילה..."

אם ימוש החוקים האלה מלפני... גם זרע ישראל ושבתו מהיות גוי לפני...

אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה –

גם אני אמאס בכל זרע ישראל..."

פרק ל"ב – קניית השדה מחנמאל בן שלום דודו של ירמיהו.

הזמן: בשנה העשירית לצדקיהו. (בזמן המצור, בשנה ה' – 18 לנ"ג)

א. ירמיהו כרגע כלוא בחצר המטרה, ע"י צדקיהו המלך, על אשר ניבא את דבר ד' על סופו של צדקיהו – נ"נ ילכוד את ירושלים "וצדקיהו... לא ימלט מיד הכשדים, כי הנתון ינתן ביד מלך בבל ודבר פיו עם פיו..." "ועיניו את עיניו תראינה" המלבי"ם – צדקיהו לא יספיק לראות את בבל, רק את עיני נ"נ, כיון שאח"כ ינקר את עיניו.

ב. ותוכן הנבואה: הקב"ה מודיע לירמיהו שחנמאל בן דודו (או דודו) יבוא ויאמר לו – קנה את השדה אשר בענתות, כי לירמיהו משפט הגאולה לקנות, וראוי שאתה תהיה ראשון לקנין ולא אחר. ירמיהו מספר נבואה זו לכל האנשים ששמרו עליו בחצר הנבואה, ואח"כ ראו בהתאמתות נבואה זו – ואכן חנמאל הגיע אל ירמיהו, כדבר ד', וכאן מתוארת המכירה. "ואכתוב בספר ואחתום ואעד עדים ואשקול הכסף... ואקח את ספר המקנה... ואתן את ספר המקנה אל ברוך בן נריה..."
את ספר המקנה הזה – ואת החתום ואת ספר הגלוי – שמו בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים, ובכך המחישו שיהיו בגלות 70 שנה, ולא רק שנתתים כדבר נביאי השקר.

ג. וכאן נושא ירמיהו תפילה נרגשת אל הקב"ה –

"אהה ד' אלוקים... לא יפלא ממך כל דבר עושה חסד לאלפים, הקל הגדול הגיבור... גדול העצה ורם העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם... אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים..."

הנה הסוללות באו העיר ללכדה, והעיר כבר ניתנה ביד בבל, ושולט בה החרב הרעב והדבר – ואתה הקב"ה, אמרת לי קנה לך השדה בכסף ואעד עדים – והרי העיר ניתנה ביד הכשדים?! (המלבי"ם – והרי הדברים סותרים זה את זה).

והקב"ה משיב לו תשובה ארוכה ומפורטת –

הקב"ה מתאר את הגזרה, בעקבות חטאי בני ישראל, ואח"כ הגאולה –

"וששתי עליהם להיטיב אותם ונטעתים... באמת בכל לבי ובכל נפשי... כאשר הבאתי אל העם הזה את כל הרעה הגדולה... כן אנוכי מביא עליהם את כל הטובה אשר אנוכי דובר עליהם, ונקנה השדה בארץ הזאת אשר אתם אומרים שמה היא... שדות בכסף יקנו... בארץ בנימין ובסביבי ירושלים ובערי יהודה... כי אשיב את נאום ד'!"

המלבי"ם: מסביר בסוף הפרק – "הנני מקבצם..." – העקירה הזו היא לצורך נטיעה, שעיי"כ

"והשיבותים אל המקום הזה" אחר שיתוקנו בעתיד, "והושבתים לבטח", ואחר שיתוקנו ויהיו

מוכנים לקבל את הטובה, כמו שהבאתי עליהם את הרעה כן אביא עליהם את הטובה, וזה היה האות מה שציויתי לך לקנות השדה מאת חנמאל, זה הפך השממה – שהשדות שם בחינם. וגם נגד מה שאתם אומרים שניתנה ביד הכשדים – שאז אדם לא יכול למכור שדהו בשטר ובעדים – וזה יהיה מפני "כי אשיב את שבותם".

פרק ל"ג – פרק נחמה!

בעוד ירמיהו כלוא בחצר המטרה הקב"ה אומר לו – "ואגידה לך גדולות ובצורות". –

"הנני מעלה ארוכה ומרפא ורפאתים

וגיליתי להם עטרת שלום ואמת...

וטהרתים מכל עוונם אשר חטאו לי...

והיתה לי לשם ששון לתהילה ולתפארת לכל גויי הארץ...

בימים ההם ובעת ההיא אצמיח לדוד צמח צדקה...

בימים ההם תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח...

כה אמר ד' אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה... גם בריתי תופר..."

והפס' הכמעט אחרון:

"אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתתי!"

פרק ל"ד – נבואת הפורענות וקריאה לשחרור העבדים

א. נבואה קשה על סופו של צדקיהו "ואתה לא תמלט מידו..." – פס' א' – ח'.

ב. פס' ח' – סוף: צדקיהו קרא לכל העם בירושלים לקרוא דרור ולשלח איש את עבדו העברי ואת שפחתו העבריה, השרים והעם אכן שילחו את העבדים, אבל אחרי כן **התחרטו** ותפשו במ שנית בחוזקה.

וכאן באה נבואתו של ירמיהו – "אתם לא קראתם דרור איש לאחיו ואיש לרעהו" לכן, מידה כנגד מידה – "הנני קורא לכם דרור, נאום ד', אל החרב אל הדבר ואל הרעב..., ונתתי את האנשים

העוברים את בריתי... ונתתי אותם ביד אויביהם... ואת צדקיהו... אתן ביד אויביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל..."

פרק ל"ה – קידוש ד' של משפחת יהונדב בן רכב – "ספר מוסר חי" לדורות!!

רבי יהודה אבן תיבון כתב בצוואתו לבניו ללמוד פרק זה, פרק ל"ה בירמיהו, מידי שבת בשבתו!!
הזמן: בימי יהויקים.

יהונדב בן רכב – אבי "משפחת הרכבים" היה בזמן אחאב מלך ישראל, והוא היה מצאצאי יתרו חותן משה. (רש"י, מצודות")

הקב"ה מצווה על ירמיהו ללכת אל בית הרכבים, ולהביא אותם אל בית ד' אל אחת הלשכות, שם היה עליו להשקותם יין.

ואכן ירמיהו הביאם אל בית ד', "ואתן לפני בני בית הרכבים גביעים מלאים יין... ואומר עליהם שתו יין..."

ואז תגובתם המפעימה – לא נשתה יין! – האמנם אינם נשמעים לדברי הנביא??

אבל מיד בא ההסבר: כי יונדב בן רכב אבינו ציוה עלינו לא לשתות יין, אנו ובנינו, עד עולם, וגם לא לגור בבתים אלא באוהלים – המצודות מסביר את טעם מניעת הישיבה בבתים, כי היושב באוהל יוכל להעתיק ממקום למקום, וטעם מניעת שתיית היין לא הוצרך לפרש...

וחז"ל אמרו – צפה יהונדב שביהמ"ק עתיד להחרב, ולכן ציוה עליהם לחיות חיי צער עוד טרם הגיעה הצרה. ובני הרכבים מסבירים לירמיהו שמאז ומתמיד קימו צוואת אביהם במלואה, רק שבעלות נ"נ אל הארץ נאלצו לבא אל תוך ירושלים. אבל לשתות יין – בשום אופן לא!
וכאן מגיע דבר ד':

"הלוך ואמרת לאיש יהודה וליושב ירושלים – הלא תקחו מוסר לשמוע דברי..."
המלבי"ם – הוקם את דברי יהונדב בן רכב, -

א. אעפ"י שהיה בשר ודם, שמעו דבריו.

ב. ולא שתו עד היום הזה ולא עברו אפילו פעם אחת! ועוד –

ג. שלא נתכוננו לשום תועלת אלא רק לשמוע דבר אביהם!

ואנוכי דברתי" – שהוא דבר ד', וגם דברתי בתמידות ולא שמעתם, וגם דברתי מצוה שיש בה תועלת! – ועוד, כמפורט בפסוקים.

ומסיים הפרק בשכרם של בני הרכבים –

"יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם... לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים"!! - המצודות – עד עולם יהיו מהם יושבים בסנהדרין ומורים בדברי תורה, כן אמרו חז"ל, או שיהיו יראי ד' וחושבי שמו נכנעים לעבודתו.

ובמדרש ילק"ש: ויש אומרים בנותיהם נישאו לכהנים והיו בני בניהם מקריבים ע"ג המזבח, ומנין לבני יונדב בן רכב שהמה מבני בניו של יתרו? שנאמר המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב, ומה אלו שקרבו עצמם כד קרבן המקום,

ישראל שעושים רצונו של מקום – על אחת כמה וכמה!

פרק ל"ו

א. מגילת איכה נכתבת ע"י ירמיהו טרם החורבן.

ב. יהויקים קורע את המגילה ושורפה... (רק כשמגיע לפסוק על אובדן שלטונו!)

בשנה הרביעית ליהויקים, ציוה הקב"ה על ירמיהו לקחת מגילת ספר ולכתוב את כל הדברים – אמרו חז"ל שזאת היתה מגילת איכה – אולי ישמעו בית ישראל וישבו בתשובה... ירמיהו קר את הדברים, ותלמידו ברוך בן נריה כתבם. ואז ציוה ירמיהו על ברוך – היות וירמיהו עצור בחצר המטרה ולא יכול לבוא אל בית ד', על ברוך בן נריה לקרוא את המגילה באזני העם, ולגזור תענית ברבים, אולי תפול תחינתם לפני ד' וישבו איש מדרכו הרעה, כי גדול האף והחמה אשר דבר ד' על העם הזה.

ירמיהו עושה כן, ובשנה החמישית ליהויקים בחודש התשיעי קראו צום, כל העם בירושלים ובערי יהודה. ברוך קרא את המגילה בפתח שער בית ד', ואח"כ ירד אל בית המלך – וכשמעו זאת כל השרים – בקשו ממנו – שב נא וקראנה באזננו. "ויהי כשמעם את כל הדברים – פחדו איש אל רעהו" ואז החליטו לומר את כל הדברים האלה למלך. רש"י – אולי ישמעו, טרם זאת את ברוך – שאלו – איך כתבת את כל הדברים? וברוך השיב: "מפיו יקרא אלי את כל הדבר האלה, ואני כותב על ספר בדיו". השרים פנו אל ברוך "לך הסתר אתה וירמיהו ואיש אל ידע איפה אתם", ואז יגידו באזני המלך את כל הדברים, "והמלך יושב בית החרף, בחודש התשיעי – חודש כסלו שהוא זמן קר, והאח בוערת לפניו. "ויהי כקרא יהודי שלוש דלתות

וארבעה יקרעהו בתער הסופר

והשלך אל האש אשר אל האח...

ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו!!"

רש"י: קראו מלפניו "איכה", "בכה תבכה", "גלתה יהודה", "דרכי ציון אבילות" – בכל זה לא חש, אמר – אני מולך על הנותרים בציון! וכיוון שקראו "היו צריה לראש" – אמר מעכשיו איני מלך, מיד – ויקרעה בתער הסופר...

יהויקים ציוה לקחת את ברוך הסופר ואת ירמיהו הנביא "ויסתירם ד" – דרך נס היו נסתרים מעיניהם! (מצודות), הרד"ק – אפשר ששת חושך סביבותם או שבטל כח ראותם באותו מקום שהיו ירמיהו ברוך.

אחרי שריפת המגילה פונה הקב"ה לירמיהו – שוב קח לך מגילה אחת וכתוב עליה את כל הדברים הראשונים, ואל יהויקים תאמר:

"אתה שרפת את המגילה הזאת, לכן כה אמר ד' אל יהויקים... לא יהיה לו יושב על כסא דוד, (הרד"ק יהויכין מלך רק ג' חודשים ולכן לא נחשב יושב על כסא) ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה, ופקדתי עליו על זרעו ועל עבדיו את עוונם והבאתי עליהם ועל יושבי ירושלים ואל איש יהודה את כל הרעה אשר דברתי אליהם..."

וירמיהו לקח מגילה אחרת, ונתנה לברוך בן נריה הסופר, אשר כתב עליה מפי ירמיהו את כל דברי הספר אשר שרף יהויקים,

"ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה..." .

חודש סיון

עד שבועות: פרקים ל"ז, ל"ח.

שבוע שני: פרקים ל"ט – מ"ה (מאורעות צום גדליה והירידה למצרים)

שבוע שלישי: סקירה על פרקים מ"ו – נ"א "כל אוכליו יאשמו" – מפלת האומות.

שבוע רביעי: מסיבת ה"סיום"!

פרק ל"ז

א. "וימלוך מלך צדקיהו בן יאשיהו תחת כניחו בן יהויקים אשר הוליד נ"נ... בארץ יהודה" במדרש ילק"ש: בשעה שהגלה נ"נ גלות יכניה, חזרו רחמיו של נ"נ עליהם וחזר ואמר להם – יש לכם מזרעו של יאשיהו, אמליכנו עליכם. ושם היה מתניה בן יאשיהו, ענה נ"נ ואמר: מה שמך? חשב מתניה בלבו – הריני מוציא את שמי צדקיהו כדי שיצאו ממני צדיקים, ולא היה יודע שבימיו מצדיק הקב"ה עליהם את הדין, המליכו על ירושלים, א"ל השבע לי שלא תמרוד עלי, אמר לו הריני נשבע בנשמת. א"ל איני משביעך אלא בתורה שניתנה על הר סיני הביא ספר תורה והניחה אצל ברכיו של צדקיהו והשביעו:

ולא הספיק נ"נ ללכת מירושלים לארצו – עד שמרד בו!

רש"י בפס' ד' מביא, "וירמיהו בא ויוצא בתוך העם" – כשהמלך צדקיהו ציוה והוציאוהו מבית הכלא שכלאו יהויקים, שצדקיהו היה צדיק ודורו רשעים, ויהויקים היה רשע ודורו צדיקים. ירמיהו, כאמור, יוצא ובא תוך העם, וחלי פרעה יצא ממצרים לעזור ליהודה. הכשדים שומעים זאת ועולים מעל ירושלים. ואז דבר ד' אל ירמיהו.

כך תאמר אל מלך יהודה השולח אלי לדרשני – הנה חיל פרעה היוצא אליכם לעזרה – שב לארצו – מצרים! ושבו הכשדים ונלחמו על העיר הזאת, ולכדוה ושרפוה באש. ולכן אל תשיאו נפשותיכם לאמר שהכשדים ילכו מעלינו – כי לא ילכו!

ב. "ויצא ירמיהו. מירושלים ללכת אל ארץ בנימין לחלק משם בתוך העם" –

מצודות: להיות נשמט בין העם היוצאים, שלא ירגישו בו שומרי השער.

רש"י: בעוד הכשדים צרים עליה, לא היה יוצא ממנה, שהתפלל על העיר שלא תלכד.

ובעודו בשער בנימין – תפשוהו פקידים הממונים על השער וחשדוהו כמרגל "אל הכשדים אתה נופל!" תגובת ירמיהו – שקר! איני נופל על הכשדים!, ולא שמע אליו ויתפוש יראה (נכדו של חנניה בן עזור!) בירמיהו ויביאהו אל השרים, השרים מכים את ירמיהו ונותנים אותו בבית יהונתן הסופר – אשר הכינו אותו לבית כלא. וישב שם ירמיהו ימים רבים.

ג. צדקיהו שולח בסתר לקחת את ירמיהו, ושואל אותו בביתו בסתר – היש דבר מאת ד'?? וירמיהו עונה:

ביד מלך בבל תנתן. אך מה חטאתי לך ולעבדיך ולעם הזה כי נתתם אותי אל בית הכלא? ואיה דברי נביאי השקר שנבאו לכם שלא יבוא עליכם מלך בבל?

ושמע נא אדוני המלך, תפול נא תחינתי לפניך ואל תשיביני אל בית יהונתן הסופר, ואל אמות שם! "ויצוה המלך צדקיהו ויפקידו את ירמיהו בחצר המטרה" – ששם המאסר אינו קשה כ"כ,

"ונתון לו ככר לחם ליום, מחוץ האופים, עד תום כל הלחם מן העיר!"

פרק ל"ח – ירמיהו בבאר הטיט והצלתו הניסית ע"י עבד כושי.

א. השרים פונים אל המלך, בשומעם את נבואות ירמיהו בחצר המטרה על נפילת העיר ביד בבל, ואומרים למלך: "יומת נא האיש הזה כי על כן הוא מרפא את ידי אנשי המלחמה..." המלך צדקיהו משיב – הנה הוא בידכם, כי אין המלך יוכל אתכם דבר... ויקחו את ירמיהו, וישליכו אותו אל הבור, וישלחו את ירמיהו בחבלים, ובבור אין מים כי אם טיט, ויטבע ירמיהו בטיט!

ב. "וישמע עבד המלך הכושי איש סריס והוא בית המלך" – רש"י – "עבד המלך" – ברוך בן נריה. ("הכושי" י"א על צדקיהו שהיה משונה בצדקו מכל דורו, וי"א – ברוך). המצודות – עבד מלך הוא השם העצמי. טענת עבד הכושי למלך: "הרעו האנשים האלה... את אשר השליכו אל הבור, וימת תחתיו מפני הרעב כי אין הלחם עוד בעיר" – המלבי"ם – הלא גם בלא זאת היה מת תחתיו במקום שהיה מפני הרעב, והיה מתתו ב"שב ואל תעשה", והם הרעו ב"קום ועשה". ויצו המלך את עבד כושי – קח מידך מזה שלושים אנשים והעלית את ירמיהו הנביא מן הבור בטרם ימות.

עבד מלך לוקח את האנשים עמו, בא אל בית האוצר של המלך, לוקח משם בלויי סחבות ובלויי מלחים (= בלויי בגדים נשחתים), שולח אותם אל ירמיהו בחבלים ואז אמר עבד המלך הכושי אל ירמיהו – שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצילות ידיך מתחת לחבלים, ויעש ירמיהו כן. (כדי שהחבלים לא יקרעו את ידיו של ירמיהו, שמו תחתם את בלויי הסחבות.) וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אותו מן הבור, וירמיהו שב אל חצר המטרה.

ג. צדקיהו שולח שוב את ירמיהו "שואל אני אותך דבר, אל תכחד ממני דבר!" וירמיהו משיב – "כי אגיד לך, הלא המת תמיתני, וכי איעצך – לא תשמע אלי!" "וישבע צדקיהו אל ירמיהו בסתר... חי ד'.... אם אמתך ואם אתנך ביד האנשים האלה אשר ואז ירמיהו אומר את דבר הנבואה: - אם תצא אל מלך בבל וחיתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף וחיית אתה וביתך!

ואם לא תצא אל מלך בבל – ונתנה העיר הזאת ביד הכשדים ושרפוה באש ואתה לא תמלט מידם! צדקיהו משיב – דואג אני את היהודים אשר נפלו על הכשדים פן יתנו אותי בידם והתעללו בי... וירמיהו מבטיחו – שמע נא בקול ד', וייטב לך ותחי נפשך! ואם מאן אתה לצאת – זה הדבר אשר הראני ד' – הנה (עפ"י המלבי"ם) ידרשו מאת הנשים המשרתות בבית המלך מה היתה סיבת המרד, והם ילמדו עליך זכות שהמלך אינו אשם בדבר, כי אנשי שלומך הם השיאו ופיתו אותך, ואח"כ גם אם המלך רצה לחזור ולהשלים עם נ"נ – אינו יכול כי "הוטבעו בבוץ רגליך" – דומה כטובע בבוץ שאינו יכול לצאת.

וכל נשיך ובניך מוצאים אל הכשדים, לעשות בהם שפטים על שהסיתו אותך. כי לכן המית את בני צדקיה, וגם אתי לא תמלט – נ"נ עור את עיניו ואת העיר הזאת תשרוף באש – דומה כאלו אתה שרפת, ע"י שלא השלמת אותו!

וממשיך המלבי"ם ומבאר את ההמשך –

צדקיהו ידע שהשרים ישאלו את ירמיהו מה דיבר עם המלך, והרי ירמיהו לא יוצא דבר שקר מפיו, ולכן אמר לירמיהו שישב – מפיל אני תחינתי לפני המלך לבלתי השיבני בית יהונתן למות שם. (שהרי השרים ישאלוהו 2 שאלות מה דבר הוא אל המלך, מה דבר המלך אליו, וירמיהו ישיב מה המלך אליו כי באמת אמר לו המלך שיאמר: "מפיל אני תחינתי לפני המלך..." ובוזה לא ידבר שקר) ואכן כך היה,

ומסיים הפרק – "וישב ירמיהו בחצר המטרה עד היום אשר נלכדה ירושלים

והיה כאשר נלכדה ירושלים." -

פרקים ל"ט - מ'

נלמד בסקירה, שכן כבר הטעמנו מפרקים אלו בעשי"ת.

פרק ל"ט:

בשנה התשיעית לצדקיהו שם נ"נ מצור על ירושלים בחודש העשירי.

ובשנה ה – 11 בחודש הרביעי בתשעה לחודש הבקעה העיר.

וכאן מתואר המרדף אחרי צדקיהו, וסופו המר – את בניו שחטו לעיניו, ואת כל חורי (שרי) יהודה

שחט מלך בבל, ואת עיני צדקיהו עיור, ויאסרהו בנחושתיים להביאו בבלה.

ואת בית המלך ובית העם – שרפו הכשדים באש, ואת חומות ירושלים נתצו.

נבזראדן רב הטבחים משאיר את דלת העם ונותן להם כרמים ויגבים.

ונ"נ מצוה על נבזראדן לקחת את ירמיהו ולשים עליו את עינו ולא לעשות לו מאומה רע! – ואכן שלחו

ולקחו את ירמיהו מחצר המטרה, את גדליהו בן אחיקם בן שפן, יהיה חופשי וישב בתוך העיר ברצונו.

ובסיום הפרק – הקב"ה מנבא לירמיהו – לך ואמור לעבד מלך כושי – כה אמר ד', הנני מביא את דברי

אל העיר הזאת לרעה ולא לטובה, אך אתה תנצל על ידי ולא תפול ביד האנשים אשר אתה יגור

מפניהם, "כי מלט אמלטך ובחרב לא תפול, והיתה לך נפשך לשלל כי בטחת ביי"!

פרק מ':

נבזראדן לוקח את ירמיהו – והוא אסור באזיקים בתוך כל גלות ירושלים יהודה המוגלים בבלה.

המלבי"ם: שבחר ללכת עם הגולה ושם בעצמו זיקים על ידיו כיתר הגולים.

נבזראדן משחרר את ירמיהו ואומר לו לעשות כטוב בעיניו אך ירמיהו עפ"י צווי ד' שאמר לו – אם

תשאר בא"י אני ארד אתם לבבל – נשאר בא"י ובא אל גדליה בן אחיקם למצפה.

ובהמשך – הנהגת גדליה את שארית הפליטה.

יוחנן בן קרח מספר בסתר על מזימת ישמעאל בן נתניה וכו'.

פרק מ"א:

תאור המזימה ורצח גדליהו בן אחיקם! "גדולה מיתת צדיקים שכשריפת בית אלוקים!"
 יוחנן בן קרח ואנשיו פוחדים מתגובת מלך בבל, ורוצים לברוח למצרים.

פרק מ"ב:

יוחנן בן קרח וכל העם שואלים את ירמיהו "תפול נא תחינתינו לפניך והתפלל בעדינו אל ד' וכו' ויגד לנו ד' אלוקיך את הדרך אשר נלך בה"
 והם מבטיחים לירמיהו – שכל מה שיאמר ד' – יעשו, אם טוב ואם רע...
 מקץ עשרת ימים היה דבר ד' אל ירמיהו – אם תשארו בארץ – ובניתי אתכם ולא אהרוס כי נחמתי על הרעה אשר עשיתי לכם וכו' אך אם שום תשימון פניכם לבא מצרים ובאתם לגור שם – החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים!! וכו' כפי שמואר בהמשך הפרק.

פרק מ"ג:

תגובת יוחנן בן קרח ואנשיו – שקר אתה מדבר... כ ברוך בן נריה מסית אותך בנו למען תת אותנו ביד הכשדים...

ולא שמעו בקולו וירדו למצרים!!

בסוף הפרק מתוארת נבואת ד' אל ירמיהו בתחפנחס –

"קח בידך אבנים גדולות וטמנתם במלט במלכן אשר פתח בית פרעה בתחפנחס לעיני האנשים היהודים, ואמרת אליהם כה אמר ד'... הנני שולח ולקחתי את נ"י מלך בבל עבדי ושמתי כסאו ממעל לאבנים האלה. ונטע את שפיריו (אוהלו היפה) עליהם ובא והכה את ארץ מצרים כאשר יעטה הרועה את בגדו ויצא משם בשלום ושיבר את מציבות... אשר בארץ מצרים ואת בתי אלוהי מצרים ישרוף באש!"

פרק מ"ד:

נבואה לשארית פליטה אשר ירדה למצרים – נבואת פורענות על סופם,
 ובסוף הפרק: "וזאת לכם האות... כי פוקד אני עליכם במקום הזה למען תדעו כי קום יקומו דברי עליכם לרעה – כה אמר ד' הנני נותן את פרעה חפרע מלך מצרים ביד אויביו וביד מבקשי נפשו כאשר נתתי את צדקיהו... ביד נבוכדנאצר מלך בבל אויבו ומבקש נפשו"

פרק מ"ה: (5 פסוקים)

נבואה לירמיהו על ברוך בן נריה... ואתה תבקש גדולות אל תבקש כי הנני מביא רעה על כל בשר...
 ונתתי לך את נפשך לשלל..."

סקירה על פרקים מ"ז – נ"א

מפלת האומות שהרעו לישראל!

מקוצר הזמן, גם אם ראוי היה ללמוד באופן יסודי יותר, נסקור את הפרקים בשני שלבים:

א. סקירת האומות שנפקו ונענשו – מצרים, פלישתים, מואב, עמון, אדום, דמשק, קيدر, עילם, **בבל** ואיליה. קריאה מהירה על הפרקים, אולי בחלקם. ניתן לתת לתלמידות עבודת הכנה, להפנות אותם לפסוקים מסוימים, או אפילו לציין רק את הפס' הפותח כל פרק ומציין לאיזו אומה מופנית נבואת הנקם.

ב. שיחה כללית – באור נקודות השקפתיות הנוגעות ל"כל אוכליו יאשמו" – הנקודות רבות הן, ולא עלינו המלאכה לגמור. נבחר את המתאים והראוי לתלמודותינו, עפ"י שאלותיהן הן, ובל נתיאש גם אם לא הספקנו את הכל...
נקודות לדוגמא:

- "הלבנון באדיר יפול" – חסד ד' עמנו גם בהביאו פורענות, שניפול ביד אומה חזקה, אשר כבר קודם עמים רבים וארצות רבות.
- נס הקיום של עמ"י! איה כל האומות שהצרו והציקו? איה כל האמפריות והמעצמות? ורק עמ"י חי וקיים לעד!

וכך כותב הגאון ר' יעקב עמדין זצ"ל בהקדמתו לסידור "בית יעקב":

"מי שיעיין בייחוד עניינינו ומעמדינו בעולם, אנחנו, האומה בגולה, **שה פזורה**, אחר כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפים מהשנים, ואין אומה בעולם נרדפת כמונו, מה רבים היו צרינו, מה עצמו. נשאו ראש הקמים עלינו מנעורינו להשמידנו, לעקרנו משורשינו. מפני השנאה שסיבתה הקנאה רבת השנים צררנו גם לא יכלו לאבדינו ולכלותינו. כל האומות הקדומות העצומות – אבד זכרם, סר צילם, ואנו הדבקים בד' – כולנו חיים היום, לא נפקד בכל תוקף אריכות גלותינו אפילו אות וניקוד אחת מהתורה שבכתב וכל דברי חכמים קיימים... לא שלט בהם יד הזמן ולא כילם,

מה יענה בזה פילוסוף חריף? היד מקרה עשתה כל אלה??

(הערה: הכנוי "שה פזורה" לקוח מירמיהו כאן פרק נ' פס' י"ז)

- "כל אוכליו יאשמו" – נקודה חשובה הטעונה ליבון – והרי תפקיד האומות – "שבט אפון" של הקב"ה? – הלא הם "ומטה הוא בידם זעמ"י? רבות התשובות על כך, כגון:

א. הגויים לא עשו מתוך תחושת שליחות, אלא מתוך גאווה והתרסה כלפי מעלה,

ומתוך אכזריות וארסיות, במופת שעשה משה רבינו לפני פרעה – המטה שנהפך לנחש – בא לרמז לו:

אתה קבלת תפקיד להיות **מקל**, אך עשית זאת כמו **נחש**!

גאוות האומות ואי ההכרה בעובדת היותן שליחות ההשגחה ידועה ומפורסמת, אפשר לצטט מתוך הפרקים כאן –

מואב – "ונשמד מואב... כי על ד' הגדיל" (פ' מ"ח פס' מ"ב)

אדום – "תפלצתך השיא אותך... (מ"ט, מ"ז)

בבל – מתוך ישעיהו י"ד "ואתה אמרת בלבבך... אעלה על במתי עב, אדמה לעליון..."

• "חסד לאומים – חטאת".

עפ"י המדרש הידוע –

"לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניח בחיקו ואומר למי שעסק בה שיבוא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין וכו'. נכנסה לפניו מלכות רומי תחילה... אומרים לפניו רבש"ע, הרבה שווקים תקנו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו והכל לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיעסקו בתורה. א"ל הקב"ה: **שוטים** (ולא שקרנים), אומר הרב מבריסק-אכן, על אפס ועל חמתם, כל מה שעשו היה בשביל ישראל... שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם... מיד יצאו בפחי נפש. יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה... אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, א"ל הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. וכן כל אומה ואומה..."

(עבודה זרה, ב')

ראינו לאורך כל השנה, את התביעה על עמי"ש על שבטחו באוה"ע "משענת הקנה הרצוץ" עד שתמה ירמיהו: "העבד ישראל אם יליד בית הוא" (פרק ב', ד')

והרי "עליו ישאגו כפירים... גם בני נוף ותחפנחס ירעוך קדקוד..." (ט"ז)

"גם ממצרים תבושי... גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך כי מאס ד' במבטחך..." (ל"ו, ל"ז)

ולכן למדנו בפרק י"ז (פס' ה'): "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ד' יסור ליבו" וע"כ מביא המלבי"ם (על הפס' בישעיהו פרק י" – י"ג)

"כי שכחת אלוקי ישען וצור מעוזך לא זכרת" – ד' שהיה מושיעך מימות עולם, זאת שכחת לגמרי, וגם "צור מעוזך" הוא הצור שבו תמצא מעוז והצור והמבצר הזה הוא לנגד עיניך עד שאי אפשר לך שתשכחהו, מ"מ "לא זכרת", לא רצית לזכור בי והעלות על לב, "על כן תטעי" ממליץ במליצתו כמי שיש לו נטע יפה ונחמד מאד ומרכיב בו הרכבת זמורי ממין אחר פחות וגרוע, עד שמשחית בזה תמונת הנטע ומינו, וגם משחית יופיו והדרו,

כן הם (בני"י) יש להם צור מעוז באלוקי מרום והם עצמם **זרע קדש** בני קל חי, והרכיבו זמורת זר,

שדרשו עזר מעמם ואלוהים אחרים, שבזה השחיתו והתעבו את הגדרים ועצמותם וקדושתם"

• ברור שלא נגיש את כל הנ"ל, שהוא עצמו רק קצה היריעה, אלא בהתאם לזמן, נשים לב – תוך כדי סקירת הפרקים במהירות – לפסוקים אחדים כמו: "והיתה בבל לגלים מעון תנים" (נ"א, ל"ז) "כלי גולה עשי לך יושבת בת מצרים" (מ"ו, י"ט). "ושלמתי לבבל את כל רעתם אשר עשו לציון לעיניכם" (נ"א, כ"ד).

כמעט סיום... - פרק נ"א

תאור החורבן!

מדרש אחד מיני רבים :

ירמיהו הנביא יוצא מענתות לבוא לירושלים. נטל עיניו וראה עשן ביהמ"ק עולה. אמר בליבו : שמא חזרו ישראל בתשובה להקריב קורבנות, שהרי עשן הקטורת עולה? בא ועמד לו על החומה וראה ביהמ"ק עשוי לו גדרות גדרות של אבנים וחומת ירושלים מסוגרת. התחיל צווח ואומר : "פתיתני ד' ואפת, חזקתני ותוכל וגו'" הלך לו לדרכים התחיל צווח ואומר באיזו דרך הלכו להם חטאים? באיזו דרך הלכו האבודים, אלא אני אלך ואובד מהם, היה הלך עמהם ורואה את השביל מלא דם והארץ מרובצת בדם הרוגיה מכאן ומכאן. קבע פניו לארץ וראה פרסות רגלים יונקים ועוללים, שהיו מהלכים בשבי, היה גוחן לארץ ומנשקן. כשהגיע גיפן ונשקן, היה בוכה לנגדם והם לנגדו. ענה ואמר להם : אחי ועמי, כל כך ארע לכם, עד שלא הייתם שומעים לדברי נבואתי. (פס"ר כ"ז, ו')

ולסיום...

הלואי נזכה שימים אלו, לקראת ימי בין המצרים, יהפכו לימי שמחה, אך... מה מתאים יותר מאשר לסיים את השנה בשיחת התעוררות על הצפיה לגאולה : מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח וכו' וכו'. לאורך כל הפרקים, לאורך כל השנה, ובפרט לאורך הפרקים האחרונים הנוגעים עד הנפש, בתאור החורבן עצמו – נשזור מדרשים מרגשים ומפעימים, (מתוך פסיקתא רבתי, איכה רבא, איכה זוטא, וכו'- ניתן למצאם במרוכז ובבהירות בספרי קינות מבוארים) מעמיקים ומסעירים, ונעמיק בלבנו עמוק עמוק את הכמיהה והכסופים, הערגה עד כלות – **רצוננו לראות את מלכנו!** – עד נזכה בעזה"ת בקרוב בימינו –

"פתאום יבוא האדון אל היכלו..."

כי :

"אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח ואעפ"י שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא"!!

וברגע של סיום...

- מדרש ילק"ש :

"קומי אורי כי בא אורד". א"ר יוחנן משל למהלך בדרך עם דמדומי חמה בא אחד והדליק לו את הנר וכבה ובא אחר והדליק לו את הנר וכבה, אמר מכאן ואילך אין אני ממתין אלא לאורו של בוקר, כך אמרו ישראל לפני הקב"ה עשינו לך מנורה בימי משה וכבתה, בימי שלמה וכבתה, מכאן ואילך אין אנו ממתנינים אלא לאורד שנאמר: "כי עמד מקור חיים באורד נראה אור" וכך אמר הקב"ה קומי אורי כי בא אורד.

א"ר אחא נמשלו ישראל לזית שנאמר "זית רענן יפה פרי תאר קרא ד' שמד" (ירמיהו י"א!) ונמשל הקב"ה בנר נר (אלוקים) נשמת אדם, מה דרכו של שמן לינתן בנר והם מאירים שניהם כאחת, כך אמר הקב"ה לישראל הואיל ואורי הוא אורכם ואורכם הוא אורי, אני ואתם נלך ונאיר לציון שנאמר קומי אורי כי בא אורד" (פרק ס' בישעיהו)

- "משל למלך שקדש מטרונה, כתב לה כתובה מרובה: כך וכך חופות אני עושה, כך וכך תכשיטים אני נותן... הניחה והלך למדינת הים, ושהה שם שנים הרבה והיו חברותיה מצערות אותה ואומרות לה: עד מתי את יושבת לא נשואה ולא אלמנה, הנשאי עד שאת צעירה ועוד כוחך עימך, ששוב לא יחזור בעלך. והיתה נכנסת לתוך ביתה, ונוטלת כתובתה, וקוראת בה - ומתנחמת... לאחר ימים בא המלך. אמר לה: ביתי, תמה אני, האיך המתנת לי כל השנים האלו?... וכך בעוה"ז באים אומה"ע ואומרים לישראל: עד מתי אתם ממתנינים על אלוקיכם, ונותנים נפשכם עליו? כמה צער הוא מביא עליכם! בואו אצלנו ואנו עושים אתכם דוכסים! באותה שעה הולכים ישראל לבתי כנסיות ובתי מדרשות ונוטלין ספר תורה וקורין בו: והתהלכתי בתוכם, ופניתי אליכם... **ומתנחמים**.

למחר כשיבוא קץ הגאולה אומר להם הקב"ה לישראל: בני, אני תמה מכם, האיך המתנתם לי על אותן השנים? והם עונים לפניו: רבש"ע, **אלולא תורתך שנתת לנו** כבר אבדונו בין האומות"... (איכה רבה)